

NORSK TIDSSKRIFT FOR

LOGOPEDI

NR. 4 | DESEMBER 2023 | ÅRGANG 69

ARTIKLER OG ANDRE BIDRAG

Norsk tidsskrift for logopedi ønsker å presentere artikler og debattinnlegg som er relatert til det logopediske fagfeltet. Tidsskriftet fungerer som meldingsblad for alle medlemmer av Norsk logopedlag, og for å kunne presentere bredden i feltet er vi avhengig av bidrag fra medlemmene. Vi er åpne for ulike faglige standpunkt. Meningsytringene som kommer frem i de ulike innleggene står dermed for forfatterens egen regning – og deles ikke automatisk av redaksjonen. Videre er bidragsytere ansvarlig for innholdet i sine bidrag. Redaksjonen forbeholder seg retten til å bestemme utgivelsesdato for innlevert manuskript. Hvert nummer vil bli publisert på Norsk logopedlags internettside. Redaksjonen er svært glad for at du vil skrive i Norsk tidsskrift for logopedi. Hvis du følger noen praktiske og tekniske råd, sparer du redaksjonen for mye arbeid.

PRAKTISKE OG TEKNISKE RÅD

- 1) Artikkelen skrives i Word eller Open Office.
- 2) Artikkelen innledes med hovedoverskrift. I tillegg til hovedoverskriften kan det brukes overskrifter på to nivå. Artikkelen overskrifter skal ikke være nummererte.
- 3) Artikkelen skal ha en appetittvekker på ca. 50-70 ord.
- 4) All litteratur som er brukt i artikkelen skal oppføres som kilde. Kildeliste settes i alfabetisk orden avslutningsvis i artikkelen
- 5) Lengden på fagartikler bør ikke overstige 4200 ord, mens fagfellevurderte artikler kan være på opptil 6000 ord.
- 6) Ikke bruk bindestrek ved orddeling på slutten av en linje. Linjelengden i tidsskriftet er ikke det samme som i ditt dokument.
- 7) Avsnitt markeres med dobbelt linjeskift uten innrykk. Bruk linjeskift kun ved markering av avsnitt.
- 8) Artikkelen skal ha en presentasjon av forfatter, med bilde, faglig bakgrunn, nåværende arbeidssted og e-postadresse. Den skal være på ca. 20-50 ord.
- 9) Bilder og logoer lagres i JPG, TIFF eller EPS i så stor oppløsning som mulig.
- 10) Alt sendes til redaktør på e-post redaktor.ntl@gmail.com. Ett eksemplar av bladet sendes forfatteren(e) etter publisering. Adressen bladet/bladene skal sendes til må derfor oppgis.

FORSKNINGSARTIKLER

Norsk tidsskrift for logopedi er anerkjent som et vitenskapelig tidsskrift. Dette innebærer at redaksjonen har et system for fagfellevurdering av forskningsartikler. Vi publiserer forskningsartikler av relevans for det logopediske fagfeltet. Artiklene kan være empiriske artikler, litteraturstudier, teoretiske artikler, metodeartikler eller kassustudier. En fagfelleordning krever tid og innsats, og det forutsettes derfor at manuskriptet ikke er innsendt til, og vurderes av, andre tidsskrifter samtidig. Artikler som publiseres i Norsk tidsskrift for logopedi vil bli gjort tilgjengelig på Norsk logopedlags hjemmesider og på Utdanningsnytt.no. Se Norsk logopedlags internettside for forfatterveiledning for forskningsartikler <http://norsklogopedlag.no/>

MATERIELLFRIST OG UTGIVELSER

- 1. februar, utgis 1. mars
- 1. mai, utgis 1. juni
- 1. september, utgis 1. oktober
- 1. november, utgis 1. desember

ANNONSEPRISER PR. 01.01.2020

1/1 (183 mm b x 220 mm h) side - kr. 3.900,-
1/2 (183 mm b x 109 mm h) side - kr. 2.400,-
1/4 (183 mm b x 53,5 mm h - 90,5 mm b x 109 mm h) side - kr. 1.700,-
10 % rabatt for fire annonser på rad som bestilles samtidig.
Annonser fra regionslag i NLL er gratis.

Grafisk formgiver kan være behjelpelig med utforming av annonsens utseende (faktureres separat).

STYRET I NLL

Leder: Katrine Kvisgaard,
katrine@norsklogopedlag.no

Nestleder: Ingvild E. Winsnes,
ingvild@norsklogopedlag.no

Kasserer: Eli Irene Kjus,
eliirene@norsklogopedlag.no

Sekretær: Therese Sandåker
Bugaarden,
therese@norsklogopedlag.no

Styremedlem: Signhild Skogdal,
signhild@norsklogopedlag.no

Styremedlem/nettansvarlig:
Anne-Cathrine Thijn Sverdrup,
anne-cathrine@norsklogopedlag.no

Varamedlem: Eli Tendeland,
eli@norsklogopedlag.no

Varamedlem: Åse-Katrine
Andersen,
ase-katrine@norsklogopedlag.no

post@norsklogopedlag.no
Felles e-postadresse til hele styret.

YRKESETISK RÅD

Leder: Randi Grindstad Fossen,
yrkesetiskrad
@norsklogopedlag.no
Medlem: Helge Andersen
Medlem: Ingrid Steineger Dahl
Varamedlem: Anne Duhme

FAGUTVALGET

Leder: Monica Irene Norvik,
fagutvalget
@norsklogopedlag.no
Medlem: Stian Barbo Valand
Medlem: Linn Stokke
Guttormsen
Medlem: Anna Margareth
Breivik

NORSK TIDSSKRIFT FOR LOGOPEDI

Redaktør: Frøydis Morken,
redaktor.ntl@gmail.com
Redaksjonsmedlem:
Christiane Lingås Haukedal
Redaksjonsmedlem:
Vanessa Seidler Krone
Redaksjonsmedlem:
Malin Dalby Silkstone
Nettansvarlig:
Anne Sveberg Rebbestad

ARKIVARER

Arkivarrollen ivaretas inntil videre av styret.

UTVALG FOR PRIVAT PRAKSIS

Leder: Stine Brubak,
privatutvalg
@norsklogopedlag.no
Medlem: Tommy Olsen
Medlem: Unn Tinbod
Varamedlem: Britt Skoglund

VALGKOMITÉ

Leder: Marianna Juujarvi,
marianna.juujarvi@gmail.com
Medlem: Ingvild Røste
Medlem: Melanie Kirmess
Varamedlem: Marit Simonsen

LEDERE I REGIONSLAG

Agder: Helene Tunheim Tjørn,
leder.agder.logopedlag@gmail.com

Oslo: Bushra Rekabi, leder@
oslogopedlag.no

Innlandet: Marte Gulbrandsen,
styret.hol@gmail.com

Møre og Romsdal: Bjørg
Opstad Orvik, logopedlaget@gmail.com

Nordland: Anita Ness Byberg,
nordland.logopedlag@gmail.com

Rogaland: Marit Vatnem
Ingebrigtsen, rogaland-logopedlag@gmail.com

Troms og Finnmark: Berit
Småbakk, beritsma@online.no

Trøndelag: Siv Fossum,
sivfossum@gmail.com

Vestfold og Telemark: Inger
Marie Trovi, ingermariepost@gmail.com

Vestland: Monika Nakling,
hsf.log@gmail.com

Vestre Viken: Lill Strømberg,
lillstrom@gmail.com

Østre Viken: Karianne
Kjellemo, kariannekjellemo@hotmail.com

Norsk tidsskrift for logopedi. Fagblad for medlemmer av Norsk logopedlag.

Tidsskriftet har fire utgivelser pr. år, og sendes til alle medlemmer av Norsk logopedlag. Bladet er godkjent som vitenskapelig tidsskrift.

Redaktør: Frøydis Morken
Redaksjonsmedlem: Vanessa Seidler Krone
Redaksjonsmedlem: Christiane Lingås Haukedal
Redaksjonsmedlem: Malin Dalby Silkstone
Nettansvarlig: Anne Sveberg Rebbestad

E-post redaksjon: redaktor.ntl@gmail.com E-post annonser og kurskalender: annonsentl@gmail.com

Norsk logopedlags web-side: www.norsklogopedlag.no
Nettansvarlig: Anne-Cathrine Thijn Sverdrup, anne-cathrine@norsklogopedlag.no

For personer eller institusjoner som ikke er medlem av NLL, er abonnementsprisen 480 kroner per år. Abonnement kan bestilles ved å sende epost til kassererml@gmail.com med kontaktopplysninger og fakturaadresse.

Grafisk formgiver/Trykk: Lura Trykkeri AS – Forsidefoto: Ketil Børn/Samfoto – ISSN: 0332-7256

KJÆRE LESER,

juletiden nærmer seg igjen, og tidsskriftet stiller som vanlig med litt faglig adventslektyre. Det er spennende tider i norsk logopedi for tiden. Styret i NLL jobber intenst med å legge press i tilgjengelige politiske kanaler for å fremme saker som er viktige for faget og profesjonen vår. Vi håper alle tar seg tid til å lese styrets spalte der Katrine Kvisgaard forteller om alt som foregår. Det er virkelig imponerende å se alt arbeidet som gjøres. Vi krysser fingrene for at det bærer frukter!

Denne gangen kan du lese en forskningsartikkel som handler om dialogisk boklesing med flerspråklige barnehagebarn. Forfatterne har utforsket hvilke typer spørsmål som fostrer dialog, og som underbygger at barna kommer med adekvate svar. Dette kan være nyttig for alle som jobber med barn i denne gruppen, eller som veileder barnehagepersonell eller andre i boklesingsaktiviteter.

Siden sist har to disputaser gått av stabelen. Både Silje Merethe Hansen Ingebretsen og Hanne Røe-Indregard har forsvart sine avhandlinger, om henholdsvis samtalekvaliteter og samspill i voksen-barn-kommunikasjon, og behandling av kognitive kommunikasjonsvansker gjennom et strukturert gruppebehandlingsopplegg. Du kan lese om begge disputasene her.

Som vanlig på denne tiden av året, har Statped arrangert Afasidagene. Dette er et stort arrangement, som tiltrakk seg hele 500 deltakere fysisk og digitalt. Redaksjonen var også representert, og du finner et referat fra disse rikholdige dagene i bladet denne gangen.

I slutten av oktober holdt Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo et seminar med tittelen Språk- og leseutvikling – fra årsaker til intervensjon. Seminaret var satt opp for å feire professor Charles Hulme fra Storbritannia som har vært tilknyttet instituttet i over 30 år. Mange kjente forskere bidro med ulike innlegg som belyste ulike sider ved forskningsfeltet Hulme har vært en sentral del av over flere tiår. Jannicke Karlsen har skrevet et lite referat til glede for de av oss som ikke hadde mulighet til å delta.

Også denne gangen har vi med en stipendiat som presenterer prosjektet sitt. Denne gangen er det Line Walquist Sørlie som skriver om sammenhengen mellom språklydsvansker og senere lese- og skrivevansker. Vi er spent på hva hun finner ut.

Til slutt ønsker vi i redaksjonen gjerne å ta opp den gamle spalten vår med logopediske tips, Skattekisten. Hvis du har tips, triks eller gode ideer du kunne tenke deg å dele med kollegaer i det ganske land, setter vi pris på om du tar kontakt med oss.

Merk ellers informasjon fra valgkomiteen angående valg til ulike styrer og råd på landsmøtet i juni.

Med de beste ønsker fra redaksjonen om en fredelig førjulstid.

*Med vennlig hilsen
Frøydis Morken*

Frøydis Morken
Foto: Paul S. Amundsen

Vanessa Seidler Krone

Malin Dalby Silkstone

**Christiane Lingås
Haukedal**

Katrine Kvisgaard
Leder Norsk logopedlag
katrine@norsklogopedlag.no

Foto: Annette Bekkelund,
Norges Parkinsonforbund

Nytt fra styret innledes denne gangen med en gladmelding som sikkert de fleste har fått med seg; logopediutdanningen ved NTNU skal bestå. Ledelsen ved NTNU ønsker å videreføre programmet basert på råd fra arbeidsgruppen ved fakultetet. Egenbetalingen reduseres til 35 % (tidligere var den på 49 %), og de vil øke opptaket fra 20 til 25 studenter per kull. Neste opptak er høsten 2024. Styret er glad for at NTNU vil prioritere logopedi også i framtiden, og takker arbeidsgruppen ved logopediutdanningen med Rein Ove Sikveland i spissen, for iherdig innsats gjennom hele prosessen. Nå gjenstår det å jobbe for at studiet får grunnfinansiering og plasseres i riktig finansieringskategori.

I 75 år har NLL gitt ut Norsk tidsskrift for logopedi (NTL) i papirutgave fire ganger i året. Nå er det nye digitale tider. For å henge med på denne utviklingen har styret og redaksjonen jobbet med å finne en god og attraktiv digital publiseringskanal. Redaksjonen har påpekt at det er viktig å være synlige, søkbare og oppdaterte for medlemmene våre og for fagmiljøet. Etter anbefaling fra en redaktør i en større avis om at vi burde kontakte Fagpressen, gjorde vi det. Den 12. september møtte Frøydis Morken, redaktør i NTL, Stian Valand fra fagutvalget og Katrine fra styret, Fagpressen i Pressens hus i Oslo.

Hva er så Fagpressen? Fagpressen ble grunnlagt i 1898 og ble en del av Norsk presseforbund i 1996. De har 242 medlemmer og representerer et stort mangfold innen ulike bransjer, tema og størrelser. Det er både fagforeninger, interesseorganisasjoner og kommersielle utgivere som er medlemmer i Fagpressen. Fagpressen er den eneste presseorganisasjonen som taler fag- og nisjemedienes sak overfor myndighetene, og er en aktiv høringsinstans for både trykte og digitale medier. Medlemmene forplikter seg til å følge de presseetiske retningslinjene i Redaktørplakaten og Vær varsom-plakaten. Fagpressen tilbyr medlemmene blant annet faglig og sosialt nettverk, rådgivning, fellesavtaler når det gjelder trykking og utsending av medlemsbladet, og kompetanseheving gjennom kurs, konferanser og seminarer. I tillegg får redaksjonen for de ulike tidsskriftene pressekort. Prismessig er det mer gunstig å benytte seg av fellesavtaler som Fagpressen har forhandlet frem på vegne av sine

medlemmer enn å forhandle avtaler på egenhånd som en liten aktør.

Styret og redaksjonen har på bakgrunn av dette kommet fram til at det vil være et godt alternativ for NLL og Tidsskriftet å søke medlemskap i Fagpressen. Vi ønsker fortsatt at Tidsskriftet skal gis ut i papirformat og sendes til medlemmene. Men i tillegg er det behov for å få det på en digital plattform. Søknad om medlemskap ble sendt 9. oktober, og ble behandlet av Fagpressen 24. oktober. Svaret fra Fagpressen er at de er positive til å gi oss medlemskap, men vi må først tydeliggjøre hvordan Tidsskriftet skal bli en redaktørstyrt publikasjon. Dette vil Fagpressen hjelpe oss med, og de vil gjøre en ny vurdering av søknaden vår når dette er på plass. Styret og redaksjonen jobber videre med dette, og håper på en avklaring på nyåret.

I Budstikka 21. juni 2023 leste vi at logoped Irene Figenschou advarer mot budsjettkutt når Asker kommune nedskalierer logopedtjenesten i kommunen. Kommunen har innført ansettelsesstopp fra 20. august, og dette går spesielt utover logopedtjenester for barn og unge i kommunen. Asker kommune vil kun ha to kommunalt ansatte logopeder som skal dekke behovet – én som skal dekke alle grunnskolene og én som skal dekke alle barnehagene. I praksis vil logopeden i laget rundt barnet forsvinne. Asker kommune mener til og med at et logopedtilbud som kun består av veiledning og kurs for foreldre, barn og pedagogisk personell, er faglig forsvarlig og vil føre til bedre logopediske tjenester! Dette er NLL selvfølgelig sterkt uenig i.

I et leserinnlegg i Budstikka 16. september skriver NLL at kommunen ikke kan fraskrive seg ansvaret for logopedtjenester med den begrunnelsen at de ikke har logopedtjeneste i kommunen eller at de mangler økonomiske ressurser. Folketrygdens stønadsordning (Helfo) er sekundær til annen lovgivning, og er ment som et supplement til det offentlige tilbudet. NLL er bekymret for at barn og unge mister individuell oppfølging i kommunen. Avgjørelsen i Asker vitner om liten forståelse for behovet for logopedtjenester, og manglende kunnskap om hva logopedtjenesten faktisk består i. Dette skjer fordi logoped ikke er en lovpålagt tjeneste.

Det vi ser i Asker er en svært alvorlig og negativ utvikling for kommunale logopediske tjenester, men føyer seg dessverre inn i rekken av det vi ser andre steder i Norge. I det siste har vi fått varsler fra medlemmer over hele landet om at dette skjer i deres kommuner. I tillegg har vi fått signaler om at logopeder som mister sine logopedstillinger, blir tilbudt stillinger som spesialpedagoger og går ned i lønn. Når det gjelder endringer av arbeidsforhold, oppgaver og lønn, må man kontakte fagforbundet sitt for støtte. NLL som interesseorganisasjon har ikke mandat eller kompetanse til å gå inn i disse forholdene.

Den 20. september hadde styret ved Katrine, generalsekretær Tommy Skar i LHL hjerneslag og afasi, spesialrådgiver i afasi LHL Marianne Brodin og sentralstyremedlem i LHL Bente Endresen, møte med stortingsrepresentantene Bård Hoksrud og Morten Wold fra Fremskrittspartiet. Vi redegjorde for situasjonen for logopediutdanningen ved NTNU, nedbyggingen av kommunale logopedtjenester og kampen for å opprettholde samarbeidet mellom spesialisthelsetjenesten og stemmeteamet i Statped. Nå har vi hatt møter med Arbeiderpartiet, Venstre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet. Styret vil jobbe videre med å få til møter med de andre partiene på Stortinget, og påvirke så godt vi kan.

16. oktober hadde styret ved Katrine et digitalt møte med leder Sahra Mengal i Dansk audiologopædisk forening (ALF). Her diskuterte vi autorisasjon og hvordan vi kan samarbeide for å oppnå dette. Logopediutdanningen i Danmark har en annen oppbygging enn den norske. De har en pedagogisk retning og en universitetsretning. Denne todelingen vanskeliggjør autorisasjon, og i tillegg splitter den logopedmiljøet. Det er viktig for NLL å ha én felles logopediutdanning ved alle våre utdanningssteder. Utdanningsgruppa (som består av representanter fra de ulike utdanningsstedene som har logopedi) har også over flere år jobbet for å få til en mer helhetlig logopediutdanning, ved blant annet å lage forslag til nasjonale faglige retningslinjer for logopedi. Dette var Mengal interessert i å høre mer om, og vil derfor bli invitert til å delta på NLLs årlige utdanningskonferanse i januar.

Statsbudsjettet ble lagt fram 6. oktober. Her var det skuffende lite om logopedi. Logoped var kun nevnt under posten til Helfo. Vi søkte om plass i høringene til både Utdannings- og forskningskomiteen og Helse- og omsorgskomiteen, og fikk plass i sistnevnte. Den 17.10 møtte Frøydis Morken, redaktør i NTL, og styret ved Katrine, på Stortinget. Vi la frem budskapet om at logoped må autoriseres, og at det er to hovedgrunner til det:

1. Autorisasjon betyr at «logoped» blir en beskyttet tittel. Det innebærer at de som kaller seg logoped må ha riktig kompetanse. Kontroll med kompetanse øker kvaliteten i pasientbehandlingen og styrker pasientsikkerheten. Uønskede hendelser finner sted i all pasientbehandling – også innen logopedisk behandling. For eksempel vil mangelfull eller feil behandling av svelgevansker kunne føre til forverring av pasientens sykdom, eller i verste fall også død. Derfor må vi ha kontroll med at alle som utøver logopedisk behandling er kvalifiserte og har rett til å kalle seg logoped.
2. Autorisasjon vil gi myndighetene bedre forutsetninger for planlegging, styring, finansiering, samt kontroll og evaluering av logopediske tjenester.

Det blir spennende å se om vi får gjennomslag for autorisasjonssaken i denne regjeringsperioden.

Som sikkert mange har fått med seg, jobber fagforeningsgruppen i NLL med et forslag som det skal stemmes over på landsmøtet i 2024. I den anledning hadde gruppen den 27. september en presentasjon for alle regionslagslederne om fagforeningsarbeidet så langt. Det ble en konstruktiv diskusjon i etterkant, og vi fikk mange gode spørsmål og tilbakemeldinger. Den 24. oktober presenterte vi dette på nytt for alle medlemmene i NLL. På det meste hadde vi 168 medlemmer pålogget, og her kom det også inn mange gode spørsmål og kommentarer som vi tar med oss i det videre arbeidet. Før jul vil det komme en spørreundersøkelse om samme tema, som vi håper mange tar seg tid til å svare på.

Styret ønsker at så mange som mulig deltar på landsmøtet 7. juni 2024 (hold av datoen allerede nå). Det blir derfor mulig å delta enten fysisk eller digitalt. Vi kommer tilbake med mer informasjon om hvordan dette skal gjennomføres.

Som nevnt i forrige Nytt fra styret, skal NLL være medarrangør sammen med LHL hjerneslag og afasi på brukerkonferansen «Når språket forsvinner og logopeden mangler», i Oslo 21. november. Vi er spente på hva helseminister Ingvild Kjerkol vil si om hva myndighetene vil gjøre for å styrke logopeddekningen.

Da gjenstår det bare å ønske alle våre medlemmer en riktig god og fredfylt jul, og alt godt for det nye året som venter.

Vennlig hilsen fra
Katrine Kvisgaard
Leder Norsk logopedlag

Frida Johanne Holmen er stipendiat i SL+ prosjektet ved Universitetet i Oslo. Hun er utdannet logoped, og har flere års erfaring fra arbeid med spesialpedagogisk oppfølging av barnehagebarn med språk- og kommunikasjonsvansker.

E-post: f.j.holmen@isp.uio.no

Susanne Haakonsen er utdannet logoped ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. Hun jobber nå som logoped i Stavanger PPT

E-post: susanne.haakonsen@gmail.com

SPØRSMÅLSTYPER OG RESPONSER – EN STUDIE AV BILDEBOKDIALOGER MELLOM BARNEHAGELÆRERER OG FLERSPRÅKLIGE BARN

Sammendrag

Flerspråklige barnehagebarn kan ha behov for intensiv stimulering av andrespråket i en kortere eller lengre periode. Bildebokdialog benyttes ofte som et språkstimulerende tiltak med flerspråklige barnehagebarn, men det finnes behov for mer kunnskap om hvordan barna kan involveres på en hensiktsmessig måte. Her presenteres resultatene fra en pilotstudie i *The Second Language Learner Plus Project (SL+)*. Gjennom videoobservasjon av bildebokdialoger på norsk, med og uten skript, undersøkes barnehagelæreres spørsmålstyper og flerspråklige barns responser. 3464 turer fra bildebokdialogene ble transkribert, og 489 av disse kodet i tråd med Bredesen og Næss (2023). Det kodede datamaterialet ble fremstilt i frekvenser. Resultatene viste at det ble stilt flere spørsmål med enn uten skript, men mengden spørsmål av hver type fulgte samme mønster uavhengig av betingelse; både med og uten skript stilte barnehagelærerne flest halvåpne, deretter lukkede, etterfulgt av færrest åpne spørsmål. Barna kunne svare adekvat på alle tre typer av spørsmål under begge betingelsene. Prosentvis hadde barna flest adekvate responser etter halvåpne spørsmål i form av ja/nei-type svar. Barnehagelærere spiller dermed en viktig rolle i å utvide barnas responser med flere ord, samt å tilpasse spørsmålene til barnas responser i bildebokdialogene.

BAKGRUNN

Det er en økende forekomst av barn i barnehagen som har et annet førstespråk enn norsk (jfr. tall fra Statistisk Sentralbyrå, 2022). Gjennomsnittlig viser flerspråklige barn svakere språkferdigheter på andrespråket sammenlignet med jevnaldrende enspråklige barn, spesielt for vokabular (Karlsen et al., 2017) og språkforståelse (Melby-Lervåg & Lervåg, 2014). Svake språkferdigheter som vedvarer over tid, kan få konsekvenser for blant annet det sosiale og skolefaglige (Clayton et al., 2022; Paradis et al., 2021). Flerspråklige barn kan derfor ha behov for intensive språktiltak i en kortere eller lengre periode. Bildebokdialog er et tiltak som blir benyttet mye for å bedre språklige ferdigheter hos flerspråklige barn (Grøver et al., 2020; se

også reviewstudier av Fitton et al., 2018; Hur et al., 2020; Larson et al., 2020), og er funnet å ha positiv innvirkning på barnas læring av språk, mulighet til å uttrykke seg, og for å kunne delta i et sosialt og kulturelt fellesskap (Dowdall et al., 2020; Gjems, 2009; 2010; Mol et al., 2008). Bildebokdialog involverer ulike strategier som kan fremme barnets aktive deltakelse og oppmuntre til felles oppmerksomhet i interaksjonen (Brannon & Dauksas, 2014; Tsybina & Eriks-Brophy, 2010). Dialogiske strategier innebærer eksempelvis å stille ulike typer spørsmål, gjenta og utvide barnets respons, modellere korrekt respons, hjelpe ved behov, rose og oppmuntre, og ikke minst følge barnets interesser (Chow et al., 2010; Tsybina & Eriks-Brophy, 2010; Whitehurst et al., 1988; Wasik et al., 2006;

Whitehurst et al., 1994). Hensikten med denne studien er å undersøke bildebokdialoger mellom barnehagelærer og flerspråklige barn for å øke kunnskap om hva slags type spørsmål som fremmer adekvate responser hos barna.

Spørsmålstyper og responser

I bildebokdialoger benyttes spørsmål som en sentral dialogisk strategi (Bus et al., 1995; Tsybina & Eriks-Brophy, 2010; Walsh et al., 2015; Wasik et al., 2006; Whitehurst et al., 1994; Whitehurst et al., 1988). I forskningslitteraturen kategoriseres spørsmål i bildebokdialoger på ulike måter (Walsh & Hodge, 2018). Studier av flerspråklige barn kategoriserer spørsmål blant annet med utgangspunkt i kognitive krav (Gamez-Patience, 2016; Sun et al., 2020; Walsh et al., 2015), med fokus på målord (Chlapana & Tafa, 2014), eller klassifisering av åpne og lukkede spørsmål (Grover et al., 2020). Ifølge Walsh og Hodge (2018) mangler det i forskningslitteraturen et fokus på barns responser etter spørsmål i bildebokdialoger, og spesielt hvilken betydning de ulike spørsmålene har for barnas responser. Deres litteraturgjennomgang viste at kun 2 (Lee et al., 2012; Walsh & Rose, 2013) av 20 studier undersøkte barnets respons som uavhengig variabel. I eksisterende forskning vurderes flerspråklige barns responser på spørsmål gjerne med utgangspunkt i ytringslengde på responsene (Manyak, 1998; Mhathúna, 2008; Roselli, 2009). En litteraturgjennomgang av Holmen og Haakonsen (2022) viste at det i liten grad finnes vurderinger av innholdet i responsene til flerspråklige barn etter spørsmål i bildebokdialoger. Det er derfor behov for ytterligere kunnskap om hvilken betydning grad av åpenhet i spørsmålene har for flerspråklige barns adekvate responser. En måte å kategorisere åpenhet i spørsmålene på, er som åpne, lukkede og halvåpne spørsmål (Bredesen & Næss, 2023).

Halvåpne spørsmål og responser

Halvåpne spørsmål innebærer spørsmål som er mulig å besvare med ja eller nei (Hargreaves, 1984), og omtales også som ja/nei-spørsmål (Deshmukh et al., 2019; Hansson & Nettelbladt,

1990; Karlsen et al., 2018). Responser på halvåpne spørsmål kan variere fra å bestå av korte ytringer med kun ja eller nei, men de kan også involvere flere utdypende ord. Funn fra Hargreaves (1984) viste at samme lærer stilte like mange halvåpne spørsmål til to forskjellige grupper elever, og den ene gruppen responderte oftere med å utdype sine responser med flere ord enn den andre gruppen. Det trekkes imidlertid frem at den gruppen som hadde større verbalt engasjement etter halvåpne spørsmål, også ble stilt flere åpne spørsmål, i forhold til gruppen som oftere responderte kort på halvåpne spørsmål. I studien til Deshmukh et al. (2019) stilte barnehagelærerne flest halvåpne spørsmål i bildebokdialoger med enspråklige barn, og barnas responser på disse besto av ettordsytringer som hovedsakelig var adekvate. Hansson og Nettelbladt (1990) undersøkte spørsmål stilt i dialoger mellom logoped og enspråklige barn med språkvansker, og fant i motsetning til Deshmukh et al. (2019) at halvåpne spørsmål ofte førte til ingen respons, eller en minimal respons som ikke var adekvat. Karlsen et al. (2018) undersøkte dynamikken mellom barnehagelærer og flerspråklige barnehagebarn under bildebokdialoger, og fant at barna sjeldent la til flere ord etter halvåpne spørsmål, utover ja, nei eller vet ikke. Resultatene fra de overnevnte studiene under ett, viser at halvåpne spørsmål kan lede til både adekvate og ikke adekvate responser med varierende ytringslengde.

Åpne spørsmål og responser

Åpne spørsmål involverer spørsmål som ofte oppfordrer til en respons med flere ord, og legger til rette for flere mulige og like akseptable svar (Wasik & Hindman, 2013). Åpne spørsmål oppfordrer ofte barnet til å resonnerer og tolke, og kan derfor sies å stille høyere kognitive krav enn andre typer spørsmål (Hargreaves, 1984). Wasik og Hindman (2013) trekker frem viktigheten av å stille åpne spørsmål, ettersom de inviterer til samtale og gir barnet flere muligheter til å praktisere sine språkferdigheter. Resultater fra Hargreaves (1984) sin studie kan støtte argumentasjonen til Wasik og Hindman

Kari-Anne B. Næss er professor i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo og er professor II ved Høgskulen på Vestlandet. Hun er utdannet lærer og logoped og har lang klinisk erfaring fra arbeid med barn i barnehage- og skolealder med behov for oppfølging innen kommunikasjon, språk og tale, eller som har språkførstyrrelser. Hennes forskningsfokus er først og fremst intervensjoner rettet mot kommunikasjons- og/eller språkvansker for ulike grupper av barn.

E-post: k.a.b.nass@isp.uio.no

(2013), ettersom den gruppen barn som ble stilt flere åpne spørsmål sammenlignet med en annen gruppe, var mer verbalt aktive.

Andre studier har funnet at åpne spørsmål fører til responser med mer kompleks syntaks og variert vokabular, sammenlignet med responser på andre spørsmål (Lee & Kinzie, 2012; Rowe et al., 2017). I tillegg til dette, fører åpne spørsmål ofte til responser med flere ord, som kan henge sammen med at disse spørsmålene gir barnet større spillerom for ulike responser (de Rivera et al., 2005; Deshmukh et al., 2019; Lee et al., 2012). Samtidig kan åpne spørsmål være krevende å respondere på, særlig for yngre barn med få språklige erfaringer (Gjems, 2009). De kan være utfordrende å respondere på ettersom de ofte omhandler tema som ikke er knyttet til en konkret kontekst, og derfor stiller krav til abstrakt tenkning. I Gjems (2011) sin studie av dialoger mellom barnehagelærer og enspråklige barnehagebarn, hadde barna utfordringer med å svare på spørsmål som var helt åpne, og hun trakk derfor slutninger om at barna hadde større behov for konkretisering og avgrensning. Åpne spørsmål kan i enkelte tilfeller hindre aktiv språklig deltakelse, og da kan andre typer spørsmål som i større grad er konkrete og avgrensede være mer hensiktsmessig å stille (Gjems, 2009; Gjems, 2011).

Lukkede spørsmål og responser

Lukkede spørsmål har få svaralternativer, og oppfordrer til korte responser som ofte er kjent for den voksne (de Rivera et al., 2005; Lee et al., 2012). Slike spørsmål er ofte knyttet til en konkret kontekst, og kan være nyttige for å sjekke barnets kunnskap om innhold i bøker (Gjems, 2009; Hargreaves, 1984).

I Gjems (2011) sin studie viste resultater at lukkede spørsmål forekom hyppig i interaksjon mellom barnehagelærer og enspråklige barn, og at barna i disse samspillene hadde mange ettordsyttringer. Liknende resultater fant Lee og Kinzie (2012) i sin studie av dialoger mellom barnehagelærer og enspråklige barn, der lukkede spørsmål i hovedsak fremkalte yttringer bestående av ett ord. Dette kan ha en sammenheng med at lukkede spørsmål oppfordrer til responser bestående av korte yttringer, ettersom den som stiller spørsmålet ofte er ute etter et gitt svar (de Rivera et al., 2005; Hargreaves, 1984). Samtidig kan lukkede spørsmål fremme høyere grad av adekvate responser, selv om responsene er korte. Et eksempel på dette illustreres i Deshmukh et al. (2019), hvor spørsmål som oppfordret til et

spesifikt svar (eller ja/nei) ledet til flest korte, men adekvate, responser sammenlignet med åpne spørsmål.

Lukkede spørsmål kan sees på som begrensende for barnet, da de legger opp til korte responser og få svaralternativer (Garmann & Sandvik, 2017). Samtidig kan det være hensiktsmessig å stille lukkede spørsmål til barn med begrensede språkferdigheter, for å støtte deres deltakelse og mestringsfølelse (Gjems, 2009). Lukkede spørsmål er ofte konkrete og avgrensede, og kan være støttende ved at det eksempelvis gis svaralternativer og at antallet svaralternativer begrenses (Gjems, 2011; de Rivera et al., 2005).

Denne studien

I denne studien gjør vi en replikasjon av Bredesen og Næss (2023). De undersøkte spørsmål og responser under bildebokdialog med skript mellom barnehagelærere og stille flerspråklige barn. Funn fra Bredesen og Næss (2023) viste at barnehagelærerne stilte flest halvåpne, etterfulgt av lukkede, og færrest åpne spørsmål. Barna responderte hovedsakelig med ja eller nei uten utdypende ord, etter halvåpne spørsmål. Lukkede spørsmål fremkalte i størst grad adekvate responser med ord, mens åpne spørsmål i størst grad ledet til at barna svarte «vet ikke» eller ga ingen respons. Vi ønsker med utgangspunkt i et piloteringsmateriale fra *Second Language Learner Plus Project (SL+)*, å undersøke følgende problemstilling i et utvalg barn med varierende verbal deltakelse.

Hvilke typer spørsmål fremmer flerspråklige barns adekvate responser under bildebokdialoger?

Problemstillingen vil besvares i lys av disse forskningsspørsmålene:

- 1) Hvilke typer responser gir flerspråklige barn etter ulike typer spørsmål?
- 2) Hvordan er fordelingen av adekvate responser på ulike typer spørsmål stilt under betingelsene med og uten skript?

Med skript menes i denne sammenheng forhåndsbestemte forslag til spørsmål som barnehagelærerne oppfordres til å stille de flerspråklige barna under bildebokdialogene. Det ble ikke kontrollert for om barnehagelærerne fulgte skriptet.

METODE

Dette er en pilotstudie i SL+ prosjektet, som er godkjent av NSD med registreringsnummer 983738.

Rekruttering og utvalg

Det ble gjennomført en strategisk rekruttering til denne studien. For å bli inkludert måtte barnehagelærer arbeide med flerspråklige barn og ha noen år med relevant arbeids-erfaring. Barnehagelærerne valgte selv ut barn de tenkte kunne passe til tiltaket, og videresendte informasjon og samtykkeskriv til de aktuelle barnas foreldre. Både barnehagelærernes og barnas deltakelse var basert på skriftlig samtykke. Barna kunne inkluderes i studien om de hadde en alder på rundt fire år, og ikke hadde noen kjente diagnoser som kunne påvirke språkutviklingen. I tillegg måtte barna og deres foreldre ha et annet morsmål enn norsk, dansk eller svensk. Bakgrunnsinformasjon om for eksempel barnas språknivå, hvor lenge de har bodd i Norge eller hjemmeforhold er ikke samlet inn da fokuset i denne studien først og fremst er spørsmål og responser, og ikke individuelle variasjoner eller sammenhengen mellom variabler.

Det endelige utvalget bestod av fire barnehagelærere som hadde 3,5 til 33 års arbeidserfaring fra barnehage, samt ni flerspråklige fireåringer uten kjente diagnoser som kunne påvirket språkutviklingen deres.

Tiltaksmateriellet til bildebokdialogene

Bildebokdialogene ble filmet med videokamera, og foregikk én-til-én mellom barnehagelærer og barn på et eget rom i barnehagen. To digitale bøker på iPad ble benyttet, og disse inneholdt bilder, tekst og animasjoner. Bøkene er bygget opp rundt hvert sitt fokusord hentet fra temaet *bærekraftig utvikling* i rammeplan for barnehagen; ordene var knyttet til *Dyrke* for uke 1 og *Vokse* for uke 2. Bildeboken *Dyrke* ble lest uten skript i fire dager, og barnehagelærerne fikk instruksjoner om å lese boken på sin vanlige måte. Bildeboken *Vokse* ble lest med skript i fire dager, og den inneholdt 33 skriptspørsmål med ulik grad av åpenhet, som barnehagelærer kunne stille barnet underveis i bildebokdialogen. I forkant av uke 2 fikk barnehagelærerne opplæring i hvordan skriptet skulle brukes. Gjennom opplæringen fikk barnehagelærerne informasjon om hvordan de kunne stimulere barna til aktiv verbal deltakelse på ulike abstraksjonsnivåer (gjennom både konkrete og abstrakte spørsmål). Dette kunne for eksempel gjøres ved å erstatte et åpent spørsmål (*Hva gjør Alma?*) med et halvåpent (*Måler hun høyden?*) for å støtte barnets verbale respons.

Datamaterialet bestod i utgangspunktet av data fra åtte bildebokøkter for hvert barn fordelt på to testtidspunkt (fire økter i uke 1 og fire økter i uke 2). I denne studien under-

søker vi økt 2 i både uke 1 og uke 2, da disse øktene representerte flest deltagende barn. Det endelige datautvalget i denne delstudien består derfor av to bildebokdialoger for hvert av de ni barna som deltok i studien, som totalt utgjorde 18 bildebokdialoger fordelt på to testtidspunkt.

Analyse

De 18 bildebokdialogene mellom barnehagelærer og barn, hadde en varighet på 6-14 minutter. Gjennomsnittlig varighet for bildebokdialogene var åtte minutter i uke 1, og 11 minutter i uke 2.

Transkripsjon

Bildebokdialogene ble transkribert i programmet «Computerized Language Analysis» (CLAN) (MacWhinney, 2000). Barnehagelærernes og barnas bidrag i bildebokdialogene ble skilt i transkripsjonene ved bruk av turer. En tur besto av verbale eller nonverbale bidrag som det var mulig eller naturlig å sette et punktum eller spørsmålsteget etter. Verbale bidrag innebar alle ytringer med ord, slik som spørsmål, responser, høytlesing av bokens tekst eller kommentarer. Nonverbale bidrag innebar lyder eller gester som kunne vurderes ekvivalent til et verbalt svar, eksempelvis bekreftende lyder (Mhm), samt gester som risting på hodet, nikking eller løfting av skuldre. Videre anvendte vi transkripsjonskonvensjoner for å gjøre markeringer i en tur eller mellom turer, eksempelvis for å markere pauser i sekunder etter spørsmål (Bredesen & Næss, 2023; Engevik et al., 2016). En samlet oversikt over konvensjonene fremstilles i tabell 1.

Tabell 1: Transkripsjonskonvensjoner

Markering	Forklaring
[Venstre brakett plassert rett over hverandre markerer starten av overlappende tale
(2.0)	Tallet i parentesen markerer lengden på pausen i antall sekunder
(.)	Markerer en mikropause (under 500ms)
(xxx)	Markering når talen ikke er mulig å tyde
(ord)	Markerer usikkerhet om det aktuelle ordet er korrekt transkribert
(())	Signaliserer nonverbale handlinger
(...)	Markerer at et ord er unntatt fra transkripsjonen
...	Markerer når taleren gjør en pause i eller etter et ord

Merknad: Hentet fra Engevik et al. (2016) og Bredesen og Næss (2023) med noen modifiseringer.

Ekskludert og inkludert datamateriale

Totalt bidro barnehagelærerne og barna med 3464 turer fordelt på de 18 bildebokdialogene, hvor 2975 av disse ble ekskludert, mens 489 turer ble inkludert. De inkluderte turene inneholdt spørsmål fra barnehagelærer med tilhørende respons fra barnet, og spørsmål fra barnehagelærer som ikke fremkalte noen respons, men hvor spørsmålet ble fulgt av en pause på minimum tre sekunder. Grensen på tre sekunder ble valgt fordi det anses å gi barnet nok tid til å respondere på spørsmålet (jfr. Wasik & Hindman, 2018).

Ekskluderte turer hadde innhold som *ikke* var spørsmål med tilhørende respons, eksempelvis høytlesing av bokens tekst eller kommentarer. I tillegg ble et utvalg spørsmål med tilhørende respons ekskludert dersom det gjaldt forespørsler (f.eks. *Kan du bla?*), gjentakelse av deler av det barnet har sagt (f.eks. *B: Jeg tror det er en gulrot. P: Tror du det?*), dersom deler av innholdet var utydelig, eller dersom det ikke var tilknyttet bokens innhold. Videre ble spørsmål etterfulgt av en pause på *mindre* enn tre sekunder, ekskludert fordi barnehagelæreren da har gått videre før barnet har gitt respons. Responser med tilhørende spørsmål ble også ekskludert dersom en sentral del av innholdet var utydelig.

Koding

Koding av det transkriberte datamaterialet ble gjennomført i CLAN (MacWhinney, 2000), i henhold til kriterier som Bredesen og Næss (2023) benyttet. For å oppnå en felles forståelse for kriteriene, ble prøvecoding av fire transkripsjoner gjennomført av første- og andreforfatter av denne studien. Utfordrende materiale eller uenigheter ble diskutert med tredjeforfatter, og klassifiseringssystemet ble deretter revidert og tilpasset til det aktuelle datamaterialet.

Endringer som ble gjort innebar å inkludere spørsmål som kunne forstås spørrende kun som følge av intonasjon (f.eks. *Kanskje dette frøet ikke gikk an å dyrke?*), samt ekskludere responser som ikke kunne vurderes som bekreftende eller avkreftende lyder, slik som spørrende (*Hm?*) eller tenkende (*Hmm*) lyder. Videre endringer innebar å ekskludere responser som ikke var mulig å gi i sammenheng med det stilte spørsmålet, eksempelvis når barnet svarte ja eller nei på et lukket eller åpent spørsmål. Det ble også besluttet å vurdere om barnas responser med ja eller nei etter halv-åpne spørsmål, var adekvate i henhold til bokens innhold på lik linje med vurdering av adekvate responser for lukkede og åpne spørsmål.

20 % av det inkluderte datamaterialet fra hvert testtidspunkt ble randomisert og uavhengig dobbeltkodet av første- og andreforfatter av denne studien. Cohen's kappaviste utmerket samsvar mellom koderne på åpne, lukkede og halvåpne spørsmål ($\kappa = .96$), og på responstyper ($\kappa = .91$).

Klassifisering av spørsmål og respons

Klassifiseringssystemet for spørsmål og responser i denne studien, besto av åpne, lukkede og halvåpne spørsmål, med tilhørende responstyper (Bredesen & Næss, 2023). Spørsmål ble definert som ytringer med spørreord initialt (f.eks. *Hvem, hva, hvor*), ved spørsmålspåheng (f.eks. *Ikke sant?*), eller ytringer med spørrende intonasjon som ble vurdert kvalitativt (Karlsen et al., 2018, s. 76). Respons ble definert som produksjonen av verbale ytringer eller nonverbale handlinger som følger etter et spørsmål.

Spørsmål som kunne plasseres i en av de seks undertypene for åpne spørsmål, ble kodet som åpne spørsmål. Undertypene gjaldt oppsummering (f.eks. *Hva handler boken om?*), beskrivelser (f.eks. *Hva gjør Alma?*), bedømmelse av følelser (f.eks. *Hva føler hun?*), resonnering (f.eks. *Hvorfor ropte Alma stopp?*), åpent dekontekstualisert (f.eks. *Hva trenger vi mennesker for å bli store?*) og prediksjoner (f.eks. *Når tror du at Gard kan vokse seg stor igjen?*). Ved åpne spørsmål ble barnets respons klassifisert basert på tre mulige responstyper, henholdsvis *med ord adekvat*, *med ord ikke adekvat* eller *vet ikke/ingen respons* (Bredesen & Næss, 2023).

Et spørsmål ble klassifisert som lukket dersom det kunne plasseres i en av de syv undertypene for lukkede spørsmål. Undertypene gjaldt fullføring (f.eks. *Et lite...?*), lokalisering (f.eks. *Hvor er Sofia?*), navngivning (f.eks. *Hvem er det som bor nede i jorda?*), attributt (f.eks. *Hvordan ser ansiktet til Alma ut?*), svaralternativer (f.eks. *Ble han liten eller ble han stor?*), ren gjenkalling (f.eks. *Husker du, hva var det?*) og lukket dekontekstualisert (f.eks. *Hva skjer med skoene dine når føttene dine vokser?*). I likhet med åpne spørsmål ble barnets respons etter lukkede spørsmål klassifisert som enten *med ord adekvat*, *med ord ikke adekvat* eller *vet ikke/ingen respons*.

Alle spørsmål som var mulig å besvare med ja eller nei, men hvor det også var mulig å legge til andre ord, ble kodet som halvåpne spørsmål. Videre ble barnas responser etter halvåpne spørsmål, kodet i kategoriene *ja/nei-type adekvat*, *ja/nei-type ikke adekvat*, *med ord adekvat*, *med ord ikke adekvat* eller *vet ikke/ingen respons*.

Barnas responser for alle spørsmålstypene ble vurdert kvalitativt, med utgangspunkt i Sorsby & Martlew (1991) sitt system for vurdering av adekvate responser, og Engevik et al. (2016) sine modifiseringer av dette systemet. Responstypen *med ord adekvat* innebar at responsen var fullstendig eller delvis nøyaktig i henhold til spørsmålet som ble stilt (f.eks. P: *Er den stor eller liten?* B: *Liten*). Responstypen *med ord ikke adekvat* besto av ord som var direkte feil eller helt på siden av det stilte spørsmålet (f.eks. P: *Hvorfor tror du Alma roper stopp?* B: *For di*). Videre gjaldt responstypen *vet ikke/ingen respons* når spørsmål ble besvart med ordene *vet ikke*, eller når barnet ikke ga noen respons etter spørsmål fulgt av en pause på tre sekunder. Responstypen *ja/nei-type* involverte alle responser med ordene ja eller nei, samt ekvivalente lyder (*Mhm*) eller nonverbale handlinger som risting på hodet. Adekvate eller ikke adekvate *ja/nei-type* responser ble vurdert etter om svaret var riktig eller feil i sammenheng med spørsmålet som ble stilt og bokens innhold.

Frekvensanalyse

Det kodete datamaterialet ble omgjort til frekvenser av henholdsvis spørsmål- og responstyper. Vi brukte verktøyet KEYMAP i programmet CLAN til dette formålet (MacWhinney, 2000). Resultatene ble deretter overført til Excel, og summert separat for uke 1 og uke 2. Både antall og prosentandeler for spørsmål og responser ble fremstilt.

RESULTATER

Spørsmålstyper

Tabell 2 viser spørsmålstyper stilt av barnehagelærerne i uke 1 og uke 2.

Tabell 2: Spørsmålstyper, uke 1 og uke 2

	Uke 1		Uke 2	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Halvåpne	81	60	218	62
Åpne	7	5	62	18
Lukkede	48	35	73	21
Total	136	100	353	100

I uke 1 stilte barnehagelærerne totalt 136 spørsmål, og 60 % ($n = 81$) av disse var halvåpne, 35 % ($n = 48$) lukkede og 5 % ($n = 7$) åpne. I gjennomsnitt stilte barnehagelærerne 15 spørsmål per bildebokdialog i uke 1. For uke 2 ble det stilt totalt 353 spørsmål, og 62 % ($n = 218$) av disse var halvåpne,

21 % ($n = 73$) lukkede og 18 % ($n = 62$) åpne. I uke 2 stilte barnehagelærerne i gjennomsnitt 39 spørsmål per bildebokdialog.

Responser etter ulike spørsmålstyper

Tabell 3 viser responser etter halvåpne spørsmål, tabell 4 viser responser etter åpne spørsmål, og tabell 5 viser responser etter lukkede spørsmål, både for uke 1 og uke 2.

Tabell 3: Responser etter halvåpne spørsmål, uke 1 og uke 2

	Uke 1		Uke 2	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Med ord adekvat	12	15	29	13
Med ord ikke adekvat	6	7	31	14
Vet ikke/ingen respons	3	4	21	10
Ja/nei-type adekvat	57	70	118	54
Ja/nei-type ikke adekvat	3	4	19	9
Totalt	81	100	218	100

Det ble stilt 81 halvåpne spørsmål i uke 1, og 218 i uke 2. I uke 1 responderte barna i 70 % ($n = 57$) av tilfellene med *ja/nei-type adekvat* og i 15 % ($n = 12$) av tilfellene med *ord adekvat* etter halvåpne spørsmål. I uke 2 responderte barna i 54 % ($n = 118$) av tilfellene med *ja/nei-type adekvat* og i 13 % ($n = 29$) av tilfellene *med ord adekvat*, etter halvåpne spørsmål. For begge ukene responderte barna dermed oftere med adekvate responser, i forhold til ikke adekvate responser og *vet ikke/ingen respons*.

Tabell 4: Responser etter åpne spørsmål, uke 1 og uke 2

	Uke 1		Uke 2	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Med ord adekvat	4	57	24	39
Med ord ikke adekvat	1	14	18	29
Vet ikke/ingen respons	2	29	20	32
Totalt	7	100	62	100

Det ble stilt syv åpne spørsmål i uke 1, og 62 i uke 2. Barna responderte *med ord adekvat* etter åpne spørsmål i 57 % ($n = 4$) av tilfellene i uke 1, og i 39 % ($n = 24$) av tilfellene i uke 2. Resultater for begge uker viser at barna oftere ga adekvate responser etter åpne spørsmål, i forhold til ikke adekvate responser og *vet ikke/ingen respons*. Resultatene fra uke 2 viser imidlertid at barna noe oftere responderte med ikke

adekvate responser og *vet ikke/ingen respons*, sett i forhold til uke 1. Samtidig er det viktig å understreke at barna ga seks ganger så mange responser *med ord adekvat* i uke 2 som i uke 1, etter åpne spørsmål.

Tabell 5: Responser etter lukkede spørsmål, uke 1 og uke 2

	Uke 1		Uke 2	
	n	%	n	%
Med ord adekvat	31	65	28	38
Med ord ikke adekvat	15	31	19	26
Vet ikke/ingen respons	2	4	26	36
Totalt	48	100	73	100

I uke 1 ble det stilt 48 lukkede spørsmål, og i uke 2 ble det stilt 73 slike spørsmål. I uke 1 svarte barna i 65 % ($n = 31$) av tilfellene *med ord adekvat*, og i uke 2 svarte barna i 38 % ($n = 28$) av tilfellene med samme responstype, etter lukkede spørsmål. Barna responderte sjeldnere adekvat i uke 2 enn uke 1, men totalt sett responderte de oftere adekvat etter lukkede spørsmål, i forhold til ikke adekvate responser og *vet ikke/ingen respons*. Samtidig viser resultater fra uke 2 at barna noe oftere responderte med *vet ikke/ingen respons* og *med ord ikke adekvat*, sett i forhold til uke 1.

Adekvate responser etter ulike spørsmålstyper

Tabell 5: Responser etter lukkede spørsmål, uke 1 og uke 2

	Uke 1			Uke 2		
	Adekvate responser	Andre responser	Totalt	Adekvate responser	Andre responser	Totalt
Halvåpne	69 (85%)	12 (15%)	81 (100%)	147 (67%)	71 (33%)	218 (100%)
Åpne	4 (57%)	3 (43%)	7 (100%)	24 (39%)	38 (61%)	62 (100%)
Lukkede	31 (65%)	17 (35%)	48 (100%)	28 (38%)	45 (62%)	73 (100%)

I forhold til andre responser viser resultater fra uke 1 at barna responderte adekvat i 85 % ($n = 69$) av tilfellene etter halvåpne spørsmål, 57 % ($n = 4$) etter åpne spørsmål, og 65 % ($n = 31$) etter lukkede spørsmål. I forhold til andre responser i uke 2 responderte barna adekvat i 67 % ($n = 147$) av tilfellene etter halvåpne spørsmål, 39 % ($n = 24$) etter åpne spørsmål, og 38 % ($n = 28$) etter lukkede spørsmål. Prosentvis responderte barna oftere adekvat etter alle spørsmålstyper i uke 1, og etter halvåpne spørsmål i uke 2, i forhold til andre responser.

DRØFTING

Hovedfunn fra denne studien viser at forekomsten av stilte spørsmålstyper er langt høyere under bildebokdialog med skript i forhold til uten skript. Fordeling av stilte spørsmålstyper, både med og uten skript, viser at barnehagelærerne stilte flest halvåpne, deretter lukkede, og færrest åpne spørsmål. Barna responderte oftere adekvat etter alle spørsmålstyper når skript ikke ble benyttet, og etter halvåpne spørsmål når skript ble benyttet, i forhold til ikke adekvate responser og *vet ikke/ingen respons*. I den videre diskusjonen vil alle responstyper trekkes frem, men det vil være et hovedfokus på adekvate responser, da dette er et ønskelig mål for bildebokdialoger.

Funn knyttet til responser etter ulike typer spørsmål må sees i sammenheng med fordelingen av stilte spørsmålstyper. Overvekt av en spørsmålstype, slik som halvåpne spørsmål, ledet naturligvis til flere registrerte responser etter den spørsmålstypen.

Responser etter ulike typer spørsmål

Responser etter halvåpne spørsmål

I bildebokdialoger med og uten skript, stilte barnehagelærerne halvåpne spørsmål oftere enn åpne og lukkede spørsmål. Funn knyttet til barnas responser på halvåpne spørsmål, viste at de ofte ga korte responser bestående av ja eller nei uten utdypende ord, både når skript ble benyttet og ikke. Resultater viser imidlertid at barna også responderte med ord etter halvåpne spørsmål under begge betingelser, og at disse responsene både var adekvate og ikke adekvate. Karlsen et al. (2018) hadde lignende funn, der de flerspråklige barna i utvalget ga minimale responser (bidro ikke til samtalen utover det som minimalt kan forventes) etter halvåpne spørsmål, samtidig som en liten andel av barna responderte med utvidede responser (bidro med et nytt initiativ i tillegg til ja eller nei). Funn fra vår studie og Karlsen et al. (2018) sin studie, viser at halvåpne spørsmål ofte fremmer responser bestående av ja eller nei uten utdypende ord, men at de også har potensiale til å fremme responser med flere ord.

I denne studien ledet halvåpne spørsmål oftere til korte responser bestående av ja eller nei uten utdypende ord i forhold til andre responstyper, og årsakene til dette kan være sammensatte. For det første baserer definisjonen til halvåpne spørsmål seg på at de er mulig å besvare med ja eller nei (Hargreaves, 1984). For det andre viser studier at

flerspråklige barn kan ha begrensede vokabularferdigheter på andrespråket (Karlsen et al., 2017), som muligens kan forklare barnas korte responser på halvåpne spørsmål. For det tredje kan andre forhold i dialogen påvirke innholdet i barnas responser, for eksempel øvrige typer spørsmål. Hargreaves (1984) fant blant to grupper barn, at den gruppen som ga korte responser etter halvåpne spørsmål, også ble stilt flere lukkede spørsmål, mens gruppen som utbroderte med flere ord, ble stilt flere åpne spørsmål. Funn fra vår studie viste at det ble stilt få åpne spørsmål i forhold til halvåpne og lukkede i bildebokdialogene, og dette kan ha påvirket barna til å respondere med kun ja eller nei.

Selv om barna i denne studien hovedsakelig ga korte responser bestående av ja eller nei etter halvåpne spørsmål, var disse responsene som regel adekvate. Slike funn støttes av Deshmukh et al. (2019), som fant blant et utvalg enspråklige barnehagebarn, at deres responser i større grad var adekvate etter spørsmål som oppfordret til spesifikke svar eller ja/nei, sammenlignet med responser på åpne spørsmål. Til forskjell fra dette fant Hansson og Nettelbladt (1990) blant et utvalg enspråklige barnehagebarn med språkvansker, at halvåpne spørsmål ofte ledet til minimale og ikke adekvate responser. Ovennevnte funn kan indikere at barnas språknivå har betydning for deres responser på halvåpne spørsmål. Vi kan anse det som positivt at barna i vår studie ofte responderte adekvat etter halvåpne spørsmål, ettersom adekvate responser gir en indikasjon på at barna forstår noe av det språklige innholdet i spørsmålene.

Responser etter åpne spørsmål

I bildebokdialoger med og uten skript, benyttet barnehagelærerne åpne spørsmål i minst grad sammenlignet med de andre spørsmålstypene. Resultater for responser etter åpne spørsmål viste ikke et tydelig mønster, da barna hadde varierte responser etter disse spørsmålene. Barnehagelærerne stilte få åpne spørsmål når skript ikke ble brukt, og fordelingen av de ulike responstypene var relativt lik. Når skriptet ble brukt, stilte barnehagelærerne flere åpne spørsmål, og antall spørsmål påvirket i stor grad mengden verbal deltakelse fra barna. Når skript ble benyttet hadde barna 24 adekvate responser etter åpne spørsmål i bildebokdialogen (fire uten skript). Relativt sett hadde barna imidlertid flere andre responser enn adekvate når skript ble benyttet. Fra et sosiokulturelt perspektiv antyder dette at spørsmålene ikke nødvendigvis var tilpasset barnas ferdighetsnivå (Rogoff & Gardner, 1984; Vygotskij et al., 1978). Ifølge Gjems (2009), kan åpne spørsmål i noen tilfeller være lite hensiktsmessige for yngre barn eller barn med lite språklig erfaring. Dette er

fordi åpne spørsmål krever at barnet har språklige erfaringer som gjør at de kan hente disse, samt tilhørende ord og begreper som settes sammen til meningsfulle ytringer. Yngre barn eller barn med lite språklig erfaring, vil derfor kunne ha utfordringer med å svare på åpne spørsmål. På den annen side trekker Deshmukh et al. (2019) frem at spørsmål som er for lette å svare på, kan føre til begrensede muligheter til å lære nye ferdigheter via stillasbygging. Dersom spørsmålet besvares unøyaktig, kan dette gi barnehagelæreren mulighet til å støtte og hjelpe barnet til å utvide sine responser. Stillasbygging forutsetter imidlertid at barnehagelærer har en kompetanse om tilpasset støtte, på en slik måte at spørsmålene tilpasses barnets ferdighetsnivå, samtidig som de er utfordrende nok til å lære noe nytt (Rogoff & Gardner, 1984).

Responser etter lukkede spørsmål

Lukkede spørsmål hadde en tendens til å fremkalle adekvate responser med ord hos barna i uke 1. Deshmukh et al. (2019) fant lignende resultat i sin studie, hvor spørsmål som oppfordret til et spesifikt svar ledet til flest korte, men adekvate responser, sammenlignet med åpne spørsmål. Lukkede spørsmål retter seg ofte mot en konkret kontekst og er nyttige spørsmål for å blant annet sjekke barnets kunnskap om innhold i bøkene som blir lest (Gjems, 2009; Hargreaves, 1984). Når funn fra denne studien viser at barna ofte ga adekvate responser etter lukkede spørsmål når skript ikke ble benyttet, kan det tyde på forståelse for innholdet i spørsmålet som stilles. Lukkede spørsmål oppfordrer ofte til et gitt svar og få svaralternativer, og kan derfor begrense barnets muligheter til å respondere (Garmann & Sandvik, 2017; Hargreaves, 1984). For at barna skal kunne svare adekvat på disse spørsmålene, forutsetter det at de kan ordene som det spørres etter. Responser etter lukkede spørsmål når skript ble benyttet, viste imidlertid at barna i større grad svarte med andre responser enn adekvate responser. Det kan hende at barna ikke kunne de spesifikke ordene knyttet til begrepet vokse som de lukkede spørsmålene oppfordret til når skript ble brukt, og at dette dermed førte til flere ikke adekvate responser.

Adekvate responser etter ulike typer spørsmål under betingelsene med og uten skript

Prosentandelen av adekvate responser var samlet sett større når skript ikke ble benyttet enn når det ble benyttet. En sentral årsak til dette kan være at prosent påvirkes av antall spørsmål; barnehagelærerne stilte over dobbelt så mange spørsmål når skript ble benyttet, i forhold til når det ikke ble benyttet. Forskjell i antall stilte spørsmål, kan ha en

sammenheng med at bildebokdialogene i gjennomsnitt varte lengre når skript ble benyttet enn når det ikke ble benyttet. Samtidig kan forskjellen i antall stilte spørsmål være et resultat av barnehagelærernes forsøk på å engasjere barnets verbale deltakelse. Når skript ikke ble benyttet hadde barnehagelærerne flere muligheter til å tilpasse sine spørsmål etter barnas ferdighetsnivå, interesser og motivasjon, og de kan derfor ha redusert antall stilte spørsmål.

Bildebøkene hadde ulikt innhold, og dette kan ha påvirket forekomst av adekvate responser. I bildebokdialogene uten skript ble bildeboken *dyrke* benyttet, og den handler om konkrete hendelser, som å dyrke grønnsaker. Denne bildeboken har derfor et realistisk eller virkelighetsnært innhold som barna kanskje kan relatere til. I bildebokdialogene med skript ble bildeboken *vokse* benyttet, og den handler blant annet om et gresstrå og en meitemark. Disse karakterene har menneskelige egenskaper som munn og øyne, og kan snakke. De har ikke realistiske egenskaper, og bildeboken kan derfor oppfattes som mer virkelighetsfjern. Dette kan føre til at barna i mindre grad relaterer seg til innholdet. Strouse et al. (2018) mener det kan være vanskelig å skille virkelighetsnær informasjon fra det mer fiktive i bildebøker, og spesielt dyr med karakteristikk fra mennesket kan være forvirrende. Bildebøker med et mer realistisk innhold, kan derimot støtte barnas læringsprosess i større grad (Strouse et al., 2018). Sett i forhold til at barna svarte mer adekvat når bildeboken *dyrke* med mer realistisk innhold ble benyttet, kan det bety at den var støttende for barna under bildebokdialogene.

Resultater for stille flerspråklige barn og barna i dette utvalget

Ved sammenligning av resultater fra denne studien med Bredesen og Næss (2023), finner vi både likhetstrekk og ulikheter. Fordelingen av stilte spørsmålstyper funnet i denne studien, samsvarer med det Bredesen og Næss (2023) fant blant stille flerspråklige barn. Dette betyr at barnehagelærerne hadde en tendens til å stille flest halvåpne, etterfulgt av lukkede, og færrest åpne spørsmål, med både stille flerspråklige barn og flerspråklige barn med varierende verbal deltakelse.

De stille flerspråklige barna i Bredesen og Næss (2023) responderte i størst grad med *ja/nei-type* etter halvåpne spørsmål, *med ord adekvat* etter lukkede spørsmål, og *vet ikke/ingen respons* etter åpne spørsmål. Resultater knyttet til halvåpne og lukkede spørsmål, samsvarer derfor på tvers

av studier. Dette indikerer at både de stille flerspråklige barna og utvalget i denne studien hadde en tendens til å besvare halvåpne spørsmål med ja eller nei uten utdypende ord, og lukkede spørsmål med adekvate ord. Vi vet mindre om hvilke responser de flerspråklige barna har en tendens til å gi etter åpne spørsmål, på tvers av gruppene, ettersom vi ikke fant samsvar mellom resultatene. Det kan imidlertid virke som at åpne spørsmål i større grad fremmet adekvate responser hos flerspråklige barn med varierende verbal deltakelse, forhold til hos stille flerspråklige barn.

Praktiske implikasjoner

Denne studien kan ha flere implikasjoner for pedagogisk praksis og fremtidig forskning på bildebokdialoger med flerspråklige barn. Økt kunnskap om flerspråklige barns adekvate responser på ulike typer spørsmål, bidrar med perspektiver på hvordan pedagoger kan tilpasse sine spørsmål for å støtte og engasjere barns adekvate responser og verbale deltakelse. Voksenstøtte kan være spesielt viktig ved bruk av åpne spørsmålstyper, da disse ofte besvares med *vet ikke/ingen respons* eller med responser som ikke er adekvate. Den voksne kan da for eksempel modellere ett eller flere mulige svar og gjennom dette gi eksempler på språklig relevant innhold, språklig formulering samt innsikt i at flere svar kan være korrekte. Avhengig av barnets språklige utgangspunkt, kan det etter modelleringen få et åpent spørsmål som er reformulert, eller et halvåpent spørsmål som sikrer et minimum av verbal deltakelse, for eksempel:

P: Hva gjør Alma?

B: *Ingen respons*

P: Måler hun hvor høy Gard er?

B: *Ingen respons*

P: Jeg tror hun måler hvor høy Gard er. Tror du Alma måler hvor høy Gard er?

B: Ja.

Denne formen for modellering gir barnet flere gjentakelser av det språklige innholdet, noe som kan være spesielt viktig dersom barnet har lite språklig erfaring på norsk.

Den store variasjonen i barnas responser i denne studien, indikerer at den voksne bør tilpasse spørsmål med utgangspunkt i barnets respons og hva som er formålet med bildebokdialogen. Selv om barna i denne studien i stor grad responderte adekvat etter halvåpne spørsmål, ga de hovedsakelig ja/nei-type svar, uten å legge til flere ord. Basert på

dette har den voksne en viktig rolle i å utvide barnas responser med flere ord. En måte å jobbe med dette på er for eksempel:

P: Kan foten til Alma vokse?

B: *Mhm.*

P: Hva skjer med skoene til Alma da, når foten hennes vokser?

B: *(Barnet strekker ut benet). Foten sånn.*

P: Ja, foten hennes blir større og større og større og større.

B: *Mhm.*

P: Hva skjer med skoene til Alma da?

B: *Liten.*

I dette eksempelet får barnet modellert språklig innhold som setter det på sporet av en adekvat respons som utdyper meningsinnholdet i barnets opprinnelige svar. Hensikten med slike utdypninger vil over tid være å hjelpe barnet til å utvikle vokabularet og å svare med flere ord enn ja og nei.

Dersom barnet responderer ikke adekvat etter et lukket spørsmål, kan den voksne modellere korrekt respons eller for eksempel stille et halvåpent spørsmål:

P: Hvor vokser den i fra?

B: *Den vokser veldig, veldig, veldig.*

P: Ja, den vokser opp. Husker du at den kom opp fra jorda?

B: *Ja, fordi han ødela jorda.*

I eksempelet over stiller den voksne et lukket spørsmål som barnet gir en ikke adekvat respons på. Den voksne følger deretter opp med et halvåpent spørsmål som barnet responderer adekvat på med ord utover ja. I dette eksempelet var det derfor vellykket å stille et nytt spørsmål. En slik tilnærming krever imidlertid årvåkenhet fra den voksne da det å «bade» barnet i spørsmål ifølge våre resultater ikke er entydig med adekvate responser.

Resultatene våre viser at det å stille mange spørsmål ikke nødvendigvis er å foretrekke dersom målsettingen med dialogen er at barna kun skal respondere adekvat. Rasjonale for bildebokdialoger er i mange tilfeller å styrke flerspråklige barns vokabularutvikling (Hjetland et al., 2023), og derav er det rimelig å anta at bildebokdialoger også har andre mål enn kun å gi de flerspråklige barna mulighet til aktiv deltagelse gjennom adekvate responser i dialogene. Med tanke på barn som har få adekvate responser og deres mulighet til språklig gevinst, vil det kunne være av

betydning at dialogene ikke er for språklige avanserte, og at mengden språk og språkets kompleksitet i spørsmålene tilpasses barnets språklige utgangspunkt.

I tillegg til de praktiske implikasjonene understreker resultatene fra studien vår et behov for mer forskning på hvilken effekt ulike typer av voksenstøtte har på barns responser i forbindelse med bildebokdialoger. Det viser også et behov for intraindividuelle sammenlikninger av barns responser på spørsmål når samme antallet spørsmål benyttes på tvers av typer. Bruk av skript vil avhenge av formålet med bildebokdialogen, og bør brukes med bevissthet om mulige fordeler og ulemper. Ulempen med å bruke skript er at barnehagelærer kan ende opp med å forholde seg til de forhåndsutformede spørsmålene i større grad enn å ta utgangspunkt i barnets behov. Fordelen med å bruke skript er at skriptet kan fungere som en støtte for barnehagelærerne, og i enkelte tilfeller skape et felles kunnskapsgrunnlag på tvers av barn, for eksempel med tanke på å lykkes med inkludering, felles aktiviteter og dersom det er spesifikke kunnskapsmål man ønsker å nå.

I norsk sammenheng kan resultatene av denne studien dessuten indikere behov for et kartleggingsinstrument som kan hjelpe pedagoger i arbeidet med å velge ut hensiktsmessige støttestrategier for det enkelte barn under bildebokdialog. Dette finnes per i dag ikke på norsk, men vil i framtiden være relevant å utvikle og teste ut blant flerspråklige fireåringer.

Begrensninger ved studien

Vi vil trekke fram tre sentrale begrensninger ved denne studien. Den første begrensningen er studiens fokus på enkeltaspekter i en sammensatt interaksjon mellom barnehagelærer og barn. Andre aspekter utover spørsmål og responser, som det språklige og det visuelle materialet, den sosiale situasjonen og trekk ved individene, blir ikke undersøkt. Det betyr ikke at vi ikke ser betydningen av disse aspektene, men da det er få verktøy for komplekse analyser av dialogdata tilgjengelig, vil det være vanskelig å dekke ulike sider ved dialogen samtidig per i dag.

Den andre begrensningen vi vil trekke fram er utvalgsstørrelsen, som gjør at vi ikke kan generalisere funn til en større populasjon flerspråklige barnehagebarn. Denne populasjonen representerer i tillegg ulike språklige ferdighetsnivå, avhengig av eksempelvis erfaring med andrespråket og individuelle forutsetninger. Flerspråklige barns muligheter til å respondere adekvat på ulike typer

spørsmål vil dermed variere med hensyn til deres språklige ferdigheter på norsk. Vi har likevel et stort datamateriale per barn som delvis repliserer hovedfunnene i Bredesen og Næss (2023), og studien gir derfor et verdifullt bidrag til praksis- og forskningsfeltet.

Den tredje begrensningen handler om at alle spørsmålstypene ikke er representert med likt antall, som gjør at vi får en mindre forståelse av barnas responser når antall av enkelte spørsmålstyper er lavt. I følge van Kleef et al. (2006) anbefales det imidlertid å stille ca. 70 % av spørsmålene under boklesing på konkret nivå og 30 % av spørsmålene på et abstrakt nivå. Spørsmålstypene som ble stilt i denne studien gjenspeiler omtrent dette, hvor omtrent 80 % er på et konkret nivå (halvåpne og lukkede spørsmål), mens 20 % er på et abstrakt nivå (åpne spørsmål).

REFERANSER

- Brannon, D. & Dauksas, L. (2014). The effectiveness of dialogic reading in increasing English language learning preschool children's expressive language. *International research in early childhood education*, 5(1), 1-10. <https://doi.org/10.4225/03/5817d8a638fe4>
- Bredesen, M. M. & Næss, K.-A. B. (2023). Video Observation of Kindergarten Teachers' Use of Questions in Picture-Book Reading with Quiet Multilingual Children: A Pilot Study. *Education Sciences*, 13(10), 1066. <https://doi.org/10.3390/educsci13101066>
- Bus, A. G., van Ijendoorn, M. H. & Pellegrini, A. D. (1995). Joint Book Reading Makes for Success in Learning to Read: A Meta-Analysis on Intergenerational Transmission of Literacy. *Review of educational research*, 65(1), 1-21. <https://doi.org/10.3102/00346543065001001>
- Chlapana, E. & Tafa, E. (2014). Effective practices to enhance immigrant kindergarteners' second language vocabulary learning through storybook reading. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 27(9), 1619-1640. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.1007/s11145-014-9510-7>
- Chow, B. W.-Y., McBride-Chang, C. & Cheung, H. (2010). Parent-Child Reading in English as a Second Language: Effects on Language and Literacy Development of Chinese Kindergarteners. *Journal of Research in Reading*, 33(3), 284-301. <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9817.2009.01414.x>
- Clayton, R. J., Hein, S., Keller-Margulis, M. A. & Gonzalez, J. E. (2022). Associations Between Social Skills, Inattention, and English Vocabulary Skills of Preschool Latinx Dual Language Learners. *Journal of Research in Childhood Education*, 36(2), 219-238. <https://doi.org/10.1080/02568543.2021.1934200>
- de Rivera, C., Girolametto, L., Greenberg, J. & Weitzman, E. (2005). Children's Responses to Educators' Questions in Day Care Play Groups. *Am J Speech Lang Pathol*, 14(1), 14-26. [https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2005/004\)](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2005/004))
- Deshmukh, R. S., Zucker, T. A., Tambyraja, S. R., Pentimonti, J. M., Bowles, R. P. & Justice, L. M. (2019). Teachers' use of questions during shared book reading: Relations to child responses. *Early Childhood Research Quarterly*, 49, 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.05.006>
- Dowdall, N., Melendez-Torres, G. J., Murray, L., Gardner, F., Hartford, L. & Cooper, P. J. (2020). Shared Picture Book Reading Interventions for Child Language Development: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Child Development*, 91(2), e383-e399. <https://doi.org/10.1111/cdev.13225>
- Engevik, L. I., Næss, K.-A. B. & Hagtvet, B. E. (2016). Cognitive stimulation of pupils with Down syndrome: A study of inferential talk during book-sharing. *Res Dev Disabil*, 55, 287-300. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2016.05.004>
- Fitton, L., McIlraith, A. L. & Wood, C. L. (2018). Shared book reading interventions with English learners: A meta-analysis. *Review of educational research*, 88(5), 712-751. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.3102/0034654318790909>
- Gamez-Patience, B. A. (2016). Questioning around teacher-child book reading: The effect of questions that go beyond the scripted curriculum on children's vocabulary growth. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 77(4-A(E)), No-Specified. <http://ovidsp.ovid.com/ovidweb.cgi?T=JS&PAGE=reference&D=psyc13&NEWS=N&AN=2016-37857-153> (Dissertation Abstracts International)
- Garmann, N. G. & Sandvik, M. (2017). Meningsfulle samtaler i barnehagen. I N. G. Garmann & Å. M. Ommundsen (Red.), *Danne og utdanne: litteratur, språk og samtale* (s. 35-54). Novus.
- Gjems, L. (2009). Sosiokulturelle perspektiver på samtalen som læringsarena – spørsmål som inviterer til språklig deltakelse. *Tidsskriftet FOU i praksis*, 3(2), 9-24. Gjems, L. (2011). Hverdagssamtalene – barnehagens glemte læringsarena? I L. Gjems & G. Løkken (Red.), *Barns læring om språk og gjennom språk: samtaler i barnehagen* (s. 43-64). Cappelen Damm akademisk.
- Grover, V., Rydland, V., Gustafsson, J.-E. & Snow, C. E. (2020). Shared book reading in preschool supports bilingual children's second-language learning: A cluster-randomized trial. *Child Development*, 91(6), 2192-2210. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.1111/cdev.13348> (Child Development: Abstracts & Bibliography)
- Hansson, K. & Nettelblatt, U. (1990). The verbal interaction of Swedish language-disordered pre-school children. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 4(1), 39-48. <https://doi.org/10.3109/02699209008985469>
- Hargreaves, D. H. (1984). Teacher's questions: Open, closed and half-open. *Educational research* (Windsor), 26(1), 46-51. <https://doi.org/10.1080/0013188840260108>
- Hjetland, H. N., Hofslundsen, H., Klem, M., Karlsen, J., Hagen, Åste M., Engevik, L. I., Geva, E., Norbury, C., Monsrud, M.-B., & Næss, K.-A. B. (2023). Vocabulary interventions for second language (L2) learners up to six years of age. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 8, CD014890. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD014890.pub2>
- Holmen, F. & Haakonsen, S. (2022). *Spørsmålstyper som engasjerer flerspråklige barnehagebarn i bildebokdialoger – En mixed-method studie av spørsmål og responser* [Masteroppgave, UiO, Universitetet i Oslo].
- Hur, Snyder, P., & Reichow, B. (2020). Systematic Review of English Early Literacy Interventions for Children Who Are Dual Language Learners. *Topics in Early Childhood Special Education*, 40(1), 6-23. <https://doi.org/10.1177/0271121419894623>
- Karlsen, J., Lyster, S.-A. H. & Lervåg, A. (2017). Vocabulary development in Norwegian L1 and L2 learners in the kindergarten-school transition. *J. Child Lang*, 44(2), 402-426. <https://doi.org/10.1017/S0305000916000106>
- Karlsen, J., Røe-Indregård, H., Wold, A. H., Lykkenborg, M. & Hagtvet, B. E. (2018). Initiativ og responsmønstre i boklesingsdialoger mellom barnehagelærer og barn med minoritetsspråklig bakgrunn.
- Larson, A. L., Cycyk, L. M., Carta, J. J., Hammer, C. S., Baralt, M., Uchikoshi, Y., An, Z. G. & Wood, C. (2020). A systematic review of language-focused interventions for young children from culturally and linguistically diverse backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 50(Part 1), 157-178. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.06.001>
- Lee, Y. & Kinzie, M. B. (2012). Teacher question and student response with regard to cognition and language use. *Instructional science*, 40(6), 857-874. <https://doi.org/10.1007/s11251-011-9193-2>
- Lee, Y., Kinzie, M. B. & Whittaker, J. V. (2012). Impact of online support for teachers' open-ended questioning in pre-k science activities. *Teaching and teacher education*, 28(4), 568-577. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.01.002>

KONKLUSJON

Denne studien hadde som formål å undersøke hvilke spørsmålstyper som fremmer flerspråklige barns adekvate responser under bildebokdialoger med barnehagelærer. Halvåpne spørsmål ble hyppig stilt, og fremkalte hovedsakelig adekvate responser bestående av ja eller nei, uten at barna la til flere ord, i bildebokdialoger både med og uten skript. Barna responderte prosentvis mer adekvat etter alle spørsmålstyper uten skript enn med skript. Likevel svarte barna adekvat på flere spørsmål når skript ble benyttet. Om bildebokdialog bør foregå med eller uten skript, avhenger derfor av formålet med lesingen. Samlet understreker resultatene betydningen av den voksnes kunnskap om og ansvar for å stille spørsmål som gir en balanse mellom mestring og utfordring innenfor barnets nærmeste utviklingszone.

- MacWhinney, B. (2000). *The CHILDES project: tools for analyzing talk: Vol. 2: The database* (3. utg., Bd. 2). Lawrence Erlbaum.
- Manyak, P. (1998). «Este Libro Es Mi Historia»: *Mother-Child Interactions during Storybook Reading in a Mexican-American Household* [Research Report]. University of Southern California.
- Melby-Lervåg, M. & Lervåg, A. (2014). Reading comprehension and its underlying components in second-language learners: A meta-analysis of studies comparing first- and second-language learners. *Psychol Bull*, 140(2), 409-433. <https://doi.org/10.1037/a0033890>
- Mhathúna, M. M. (2008). Supporting children's participation in second-language stories in an Irish-language preschool. *Early years (London, England)*, 28(3), 299-309. <https://doi.org/10.1080/09575140802212191>
- Mol, S. E., Bus, A. G., de Jong, M. T. & Smeets, D. J. H. (2008). Added Value of Dialogic Parent-Child Book Readings: A Meta-Analysis. *Early Education and Development*, 19(1), 7-26. <https://doi.org/10.1080/10409280701838603>
- Paradis, J., Genesee, F. & Crago, M. B. (2011). *Dual language development and disorders: a handbook on bilingualism and second language learning* (3. utg., Bd. 11). Paul H. Brookes Pub.
- Rogoff, B. & Gardner, W. (1984). *Adult Guidance of Cognitive Development*. I B. Rogoff & J. Lave (Red.), *Everyday cognition: its development in social context* (s. 95-116). Harvard University Press.
- Roselli, T. (2009). *The role of dialogic reading in enhancing the learning opportunities of preschool English learners and teachers in an English only setting* (Publikasjonsnr. 3367744) [Doctor of Education, University of California, Santa Cruz]. Social Science Premium Collection. Ann Arbor. http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:dissertation&res_dat=xri:pqdiss&rft_dat=xri:pqdiss:3367744.
- Rowe, M. L., Leech, K. A. & Cabrera, N. (2017). Going Beyond Input Quantity: Wh-Questions Matter for Toddlers' Language and Cognitive Development. *Cognitive Science*, 41(S1), 162-179. <https://doi.org/10.1111/cogs.12349>
- Sorsby, A. J. & Martlew, M. (1991). Representational demands in mothers' talk to preschool children in two contexts: picture book reading and a modelling task. *Journal of Child Language*, 18(2), 373-395. <https://doi.org/10.1017/S0305000900011119>
- Statistisk sentralbyrå. (2022). *Andel minoritetsspråklige barn i forhold til alle barn i barnehage (present)*. <https://www.ssb.no/statbank/table/12272/tableViewLayout1>
- Strouse, G. A., Nyhout, A. & Ganea, P. A. (2018). The role of book features in young children's transfer of information from picture books to real-world contexts. *Frontiers in Psychology*, 9, 50-50. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00050>
- Sun, H., Toh, W. & Steinkrauss, R. (2020). Instructional strategies and linguistic features of kindergarten teachers' shared book reading: The case of Singapore. *Applied psycholinguistics*, 41(2), 427-456. <https://doi.org/10.1017/S0142716420000053>
- Tsybina, I. & Eriks-Brophy, A. (2010). Bilingual dialogic book-reading intervention for preschoolers with slow expressive vocabulary development. *J Commun Disord*, 43(6), 538-556. <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2010.05.006>
- Van Kleeck, A., Vander Woude, J., & Hammett, L. (2006). Fostering Literal and Inferential Language Skills in Head Start Preschoolers With Language Impairment Using Scripted Book-Sharing Discussions. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 15(1), 85-95. [https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2006\)009](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2006)009)
- Vygotskij, L. S., Cole, M., John-Steiner, V., Scribner, S. & Souberman, E. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Walsh, B. A. & Rose, K. K. (2013). Impact of Adult Vocabulary Noneliciting and Eliciting Questions on the Novel Vocabulary Acquisition of Preschoolers Enrolled in Head Start. *Journal of Research in Childhood Education*, 27(1), 31-45. <https://doi.org/10.1080/02568543.2012.712085>
- Walsh, B. A., Sánchez, C. & Burnham, M. M. (2015). Shared Storybook Reading in Head Start: Impact of Questioning Styles on the Vocabulary of Hispanic Dual Language Learners. *Early childhood education journal*, 44(3), 263-273. <https://doi.org/10.1007/s10643-015-0708-3>
- Walsh, R. L. & Hodge, K. A. (2018). Are we asking the right questions? An analysis of research on the effect of teachers' questioning on children's language during shared book reading with young children. *Journal of Early Childhood Literacy*, 18(2), 264-294. <https://doi.org/10.1177/1468798416659124>
- Wasik, B. A. & Hindman, A. H. (2013). Realizing the Promise of Open-Ended Questions. *The Reading Teacher*, 67(4), 302-311. <https://doi.org/10.1002/trtr.1218>
- Wasik, B. A. & Hindman, A. H. (2018). Why Wait? The Importance of Wait Time in Developing Young Students' Language and Vocabulary Skills. *The Reading Teacher*, 72(3), 369-378. <https://doi.org/10.1002/trtr.1730>
- Wasik, B. A., Bond, M. A. & Hindman, A. (2006). The Effects of a Language and Literacy Intervention on Head Start Children and Teachers. *Journal of educational psychology*, 98(1), 63-74. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.1.63>
- Whitehurst, G. J., Arnold, D. S., Epstein, J. N., Angell, A. L., Smith, M. & Fischel, J. E. (1994). A Picture Book Reading Intervention in Day Care and Home for Children From Low-Income Families. *Developmental psychology*, 30(5), 679-689. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.30.5.679>
- Whitehurst, G. J., Falco, F. L., Lonigan, C. J., Fischel, J. E., DeBaryshe, B. D., Valdez-Menchaca, M. C. & Caulfield, M. (1988). Accelerating Language Development Through Picture Book Reading. *Developmental psychology*, 24(4), 552-559. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.24.4.552>

NLLS SOMMERKONFERANSE 2024 | THON HOTEL ARENA, LILLESTRØM, 6. – 8. JUNI 2024

FAGUTVALGET kan friste med et spennende program for Sommerkonferansen 2024. Vi gleder oss over å presentere hovedforeleserne som vil snakke om afasi, taleflytvansker, stemmevansker, kartlegging og språkforstyrrelser.

Men aller først, er vi veldig stolte av at forfatter og professor **Jan Grue** vil holde et foredrag som passer for alle som forholder seg til menneskelig annerledeshet. Vi er også svært glade for at pedagog **May-Britt Monsrud** fra Statped vil holde *Anne-Lise Rygvolds minneforelesning* på Sommerkonferansen. Videre vil professor **Ann-Christine Ohlsson**, fra Sahlgrenska Universitetssjukhus, Göteborg holde innlegg om verbal instruksjonsmodell i behandling av stemmevansker. Vi har også fått førsteamanuensis **Åste Mjelve Hagen** fra Universitetet i Oslo til å presentere LURI, et nytt verktøy for å undersøke lytteforståelse hos barn. Logoped **Katie Monnelly** fra City University of London vil holde en forelesning om et nytt program for afasirehabilitering, nemlig *Intensive Comprehensive Aphasia Programmes* (ICAPs).

Videre vil førsteamanuensis **Hanne Røe-Indregård** fra OsloMet snakke om førskolelæreres viktige interaksjon med førskolebarn. Avslutningsvis vil vi også høre fra logoped **Naomi Rodgers** fra University of Iowa om det å skape endring hos personer med språk- og taleforstyrrelser og taleflytvansker. Vi vil også få høre om prosjektene til noen av våre flotte stipendiater.

Dette blir en strålende mulighet for faglig oppdatering og til å møte kollegaer fra rundt om i landet. Det vil, som tidligere år, også være mulig til å følge konferansen digitalt.

Alle medlemmer vil motta en e-post med fullt program og med informasjon om påmelding, men sett av datoene allerede nå. Se nettsiden til NLL for mer informasjon om arrangementet.

Velkommen til Sommerkonferansen 2024!

Hilsen fagutvalget Monica Norvik, Stian Valand, Linn Stokke Guttormsen og Anna Margareth Breivik

Prøv i dag og få
30 dagers fri bruk,
helt uten binding!

En enklere hverdag

Kom i gang med journalføringen i dag,
med et enkelt og effektivt system!

Journalprogrammet for
logopeder, med elektronisk
direkteoppgjør til HELFO.

Kontakt oss!
+47 57 72 70 20
firmapost@arko.no
www.arko.no

REFERAT FRA AFASIDAGENE I STATPED 2023

Den 9. og 10. november inviterte Statped for 21. gang til Afasidagene. Det var en hybridkonferanse med mulighet for digital og fysisk deltakelse. At det til sammen stilte hele fem hundre deltakere, viser hvor viktig denne konferansen er, både for faglig påfyll og som møteplass. Monica Norvik løste deltakerne som vanlig suverent gjennom to spennende dager fylt med praksisrettete foredrag.

Marianne Brodin startet dagen med å informere om det viktige arbeidet LHL hjerneslag og afasi gjør. Mange kjenner sikkert Brodin fra det tidligere Afasiforbundet, som i januar 2023 ble en del av Norges største slagorganisasjon, LHL. LHL hjerneslag og afasi har gode tilbud for mennesker med afasi: mange aktive lokallag, nettverkene LHL hjerneslag ung for mennesker mellom 18 og 55 år og LHL hjerneslag barn og ungdom. LHL tilbyr rådgivning fra blant annet slagsykepleier og logoped, og likepersonstjenesten er en verdifull ressurs. LHL hjerneslag og afasi jobber målrettet interessepolitisk med mål om å forbedre logopeddekningen i Norge og har et godt samarbeid med Norsk logopedlag. LHL hjerneslag og afasi har en egen nettside for logopeder der man finner igjen innholdet fra afasiforbundet. Du kan også gratis laste ned hefter og brosjyrer og ta e-læringskurs. Brodin tipset om at man gjennom LHL også kan søke på midler fra Stiftelsen Dam. Dersom du har en idé til et afasiprojekt lokalt kan du søke afasimidler gjennom nærmeste LHL lokallag (maks kr 30.000). Ta gjerne kontakt!

Foredraget til Terje Thormodsen «Spør meg hvordan jeg har det – Tanker om psykososial oppfølging etter hjerneslag, med fokus på afasi» gjorde sterkt inntrykk. Han er en 50 år gammel trebarnsfar som lever med ekspressiv afasi og lett dysartri etter en hjerneblødning i 2020. Han er veldig takknemlig for all rehabilitering han har fått, men ønsker å trekke frem at den psykososiale oppfølgingen bør få mer plass. Selv ønsker han å bruke sin stemme for å hjelpe andre i samme situasjon, å bidra tilbake til samfunnet og forhåpentligvis påvirke praksis. Videre forteller han om sterke følelser han har kjent på og fortsatt kjenner på, deriblant frykt, sorg og skyld. Ved hjelp av psykolog, logoped og Statped har han lært å bli kjent med sine følelser, han har kartlagt afasien via A-FROM og vurdert konsekvensene etter biopsykososial modell. Thormodsen var veldig reflektert og stilte viktige spørsmål: «Hvorfor snakket ikke logopedene om hvordan jeg har det? Er det bare psykologene som har ansvar for å snakke om følelser? Er følelsene en privatsak eller en del av rehabiliteringen?

Monica Norvik sammen med foredragsholder Terje Thormodsen.
Bilde: Marianne Brodin.

Hvorfor kan jeg ikke ha en samtale med psykolog og logoped (som hjelper med å tilrettelegge kommunikasjonen) samtidig? Skal det psykososiale kun håndteres av psykologer, spesielt når man ikke har et «diagnostisert behov»?».

Disse erfaringene og spørsmålene ble starten på et samarbeid mellom Thormodsen og Statped som resulterte i «Spør meg hvordan jeg har det»-indeksen, en kartlegging av de følelsene han kjente mest på, som viser grafisk hvordan følelser som for eksempel håp og frykt kan ha direkte innflytelse på opplevd språklig utvikling, som i hans tilfelle. Håpet er at denne indeksen skal bli videreutviklet til en analog og en digital prototype for enkel kartlegging av følelser. Ønsker du i mellomtiden å jobbe på egenhånd eller sammen med brukerne dine om følelser, så anbefaler Thormodsen nettsiden *Følelseskompasset*.

Kommentarene fra deltakerne viste at foredraget traff. En logoped skrev «Dette er det beste foredraget jeg har hørt på lenge. Stor takk til Terje» og flere kommenterte hvor inspirerende foredraget var og uttrykte takknemlighet for at han deler disse viktige tankene med oss.

Videre fortalte lege Karin Persson om hjernens normal-funksjon og hva som skjer i hjernen ved frontotemporal demens. Ved å forstå hjernens anatomi og funksjon forstår man også hvordan skade eller sykdom i en bestemt del av hjernen påvirker funksjonen. Persson startet derfor med repetisjon av grunnleggende hjerneanatomi. I frontallappen er eksekutiv funksjon, altså planlegging, igangsetting, gjennomføring og kontroll av oppgaver, organisert. Andre egenskaper som knyttes til denne delen av hjernen er for eksempel inhibering, fleksibilitet og oppmerksomhet, sammen med selvrefleksjon, samvittighet og personlighet (for eksempel det å kunne skjule irritasjon, fokusere når det er kjedelig, empati). I tillegg har vi Brocas område som er knyttet til ekspressivt språk. I temporallappen ligger hukommelsen og føleslivet, i tillegg til det kjente språk-området Wernickes område som blant annet er et hoved-område for funksjoner som språkforståelse, vokabular og benevning.

Frontotemporal demens har flere ulike varianter, men symptomene omfatter – ikke overraskende – språk og atferd. Frontotemporal demens deles inn i tre varianter: en atferdsvariant og to språkvarianter. De språklige variantene faller under begrepet primær progressiv afasi: en ikke-flytende variant, der først og fremst Brocas område svikter, og en semantisk variant, der hovedsakelig Wernickes område er rammet. Det finnes også en tredje variant av primær progressiv afasi, logopenisk variant, som ikke anses som en undertype av frontotemporal demens, men som derimot hører inn under Alzheimers sykdom. Hvis du ønsker å lese mer om temaet, anbefaler Persson å lese en artikkel fra hennes kollega Peter Bekkhus-Wetterberg (2022), i tillegg til Anna Volkmers arbeid.

Etter lunsj fortsatte logopedene Unni Eiken og Eva Nordset fra Haukeland sykehus med et innlegg om Scenariotesten. Testen ble utviklet i Nederland i 2010, og er rettet mot personer med alvorlig afasi. Scenariotesten kartlegger funksjonell kommunikasjon ved hjelp av rollespill, og gir en god oversikt over hvilke modaliteter personen bruker og i hvor stor grad bruken er vellykket slik at man kan stimulere til bruk av modalitetene som fungerer best. Testen består av bilder med hverdagslige situasjoner som for eksempel å vise veien, å være på en restaurant eller sammen med venner. Bruk av multimodal kommunikasjon er ikke bare lov, men velkomment og brukeren blir aktivt oppfordret til å bruke totalkommunikasjon. For eksempel skal personen med afasi formidle til legen at hen hoster. Dersom hen ikke klarer å formidle konseptet, gis strukturert hjelp (for eksempel «Kan du uttrykke det på en annen måte?», «Kan du bruke en gest/tegne eller skrive?»). Testen er dessverre ikke normert for norsk enda.

Innlegget til Line Haaland-Johansen, logoped MNLL og universitetslektor ved Nord universitet, hadde tittelen «Grenser for afasi?». Dette ble denne dagens andre innlegg om innenfra-erfaringer. Som fagpersoner har vi godt av å la det vi tror vi vet om afasi bli utfordret av innsikter fra personer som lever med afasi. Line presenterte to prosjekter, som tar utgangspunkt i dette. Den ene studien var et samarbeid mellom logoped i fem land (Shiggins et al., 2018). Alle hadde samtaler med personer med afasi. I Norge hadde Line samtaler med 24 personer med afasi, fordelt på seks grupper. Med utgangspunkt i spørsmål som «Hva gjør at du føler deg glad?», utforsket personene med afasi og logopeden de ressurser som finnes i og rundt hver enkelt. Teamet som står bak studien, konkluderer med at slike arbeidsformer på en positiv måte kan påvirke måten personen selv forstår og opplever egen situasjon med slag og afasi. Neste studie Line la frem, var også en intervju-studie, som utforsket spørsmålet: Hva bør andre (uten afasi) vite om afasi? Sammen med kollega Karianne Berg, logoped MNLL og førsteamanuensis, har Line gjennomført intervjuer med personer med afasi, som del av sin doktorgrad. Det var denne studien som hadde gitt navn til foredraget. Igjen var målsettingen å utfordre det man tror man vet om afasi. Foreløpige funn minner oss på hvor komplekst afasi er. I tillegg til å snakke om afasi som språkvanske, snakket mange også om afasi som livsvansker. Kanskje er det sånn at vi fagfolk, som tross alt står utenfor afasien, har en tendens til å forestille oss afasi som noe avgrenset og definerbart, mens for mange som lever med afasien, så vil afasien i mye større grad være innvevd i det livet de lever og derfor være vanskeligere å beskrive som noe avgrenset? Afasi henger sammen med livet du lever, det er ikke dekontekstualisert. Det er så mye annet enn bare afasien som foregår. Tør å se på det, vær åpen og still spørsmål. «Dette inspirerende foredraget ga oss flere spørsmål enn svar – men sånn er det med livet», kommenterte en av de digitale deltakerne treffende.

Nina Høeg og Nina Helen Erikstad ved avdeling for ervervet hjerneskade hos Statped avsluttet den første dagen med et foredrag om «mer enn høyteknologiske kommunikasjons hjelpemidler». Når vi kommuniserer har det mange ulike hensikter, for eksempel å formidle grunnleggende behov, gi informasjon, opprettholde sosiale relasjoner, bruke høflighetsfraser og «small talk». Likevel handler klassiske oppsett i kommunikasjonsbøker ofte bare om å be om hjelp til ting. Det må åpenbart flere løsninger til når språkfunksjonen er skadet. Høeg og Erikstad mente at god bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) bør bestå av en kombinasjon av strategier som fungerer i ulike situasjoner, at ASK må rettes mot både forståelse og produksjon, og det må trenes på systematisk. Gjennom to pasientkasus viste de hvordan blant annet

A-FROM og deler av CAT og PALPA kan brukes til å kartlegge hvilken støtte som trengs for å forstå og uttrykke seg, og hvilke tiltak som egner seg best for den enkelte.

De gikk også kritisk inn på «*it's on the shelf*-fenomenet», altså at (gjerne høyt teknologiske) ASK-hjelpemidler blir liggende på hylla. Ofte ikke fordi brukeren ikke ønsker å bruke det, men fordi de ikke har evnen til å bruke et såpass avansert system. De fleste ASK-hjelpemidler ble ikke utviklet med tanke på mennesker med afasi og derfor må programmene tilpasses og bruken trenes på. Også samtalepartnere trenger opplæring. Det anbefales å ta en titt på Statped sin huskeliste for høyt teknologiske hjelpemidler. På denne nettsiden kan du også se en film om afasi og ASK: <https://www.statped.no/afasi/afasi-og-hoyteknologiske-kommunikasjonshjelpemidler/>

Det har blitt vanlig å bruke mobil, bilder og apper, man skiller seg ikke lenger så mye ut og dagens mobiltelefon har allerede mange gode funksjoner innebygd, som for eksempel skanner og gir mulighet til å få lest opp tekst. Det betyr at bruk av bilder og apper i kommunikasjon normaliseres, noe som også kan få innvirkning på mulighetene for bruk av ASK. Så får vi se hvilken rolle kunstig intelligens kommer til å spille i fremtiden.

På dag nummer 2 fikk Madeline Cruice fra City, University of London mulighet til å presentere metoden «Language Underpins Narratives in Aphasia» (LUNA). Mennesker med afasi ønsker ikke bare å ytre ord og heller ikke bare enkeltsetninger! De ønsker å fortelle historier og ha gode samtaler. Det er akkurat dette man jobber med i LUNA. Dette er en innovativ og integrativ metode som går systematisk fra ordnivå til setningsnivå og så videre til diskursnivå, mens den benytter seg av kjente og kunnskapsbaserte metoder som semantic feature analysis og mapping-therapy. Personen med afasi blir oppfordret til å fortelle en personlig historie, og hele behandlingsopplegget blir deretter basert på nettopp denne historien. Behandlingsopplegget varer i ti uker med to logopedtimer hver uke. I tillegg avtales skreddersydde oppdrag for å utfordre seg hjemme i hverdagen. Det skal forskes mer på effekten, men de første resultatene fra en pilotstudie som undersøkte gjennomførbarheten av denne treningen ser veldig lovende ut: deltakerne lagde flere komplette og mer komplekse setninger, og effekten generaliserte til en annen personlig historie som ikke ble trent på. Cruice la stor vekt på praksisrettet informasjon, og ga deltakerne mye detaljert innsikt i behandlingen ved å presentere transkripsjoner, videoer og materiale. Ønsker du å lese mer om LUNA, kan du abonnere på bloggen på <https://blogs.city.ac.uk/luna/>. I tillegg kan noen av LUNA-ressursene lastes ned gratis fra CARA Hub <https://cityaccess.org/carahub>.

Afasiteamet sammen med Marianne Brodin, f.v.t.h.: Nina Høeg, Nina Helen Erikstad, Hedda Døli, Marianne Brodin, Monica Norvik.

Heldigvis kan vi allerede nå glede oss til de neste Afasidagene. Monica Norvik avslørte at Suzanne Beeke fra University College London skal presentere «Communication partner training» og «Better Conversations with Aphasia».

Vanessa Seidler Krone

Litteratur:

Bekkhuis-Wetterberg, P., Brækhus, Müller, E.G., Norvik, M. I., Winsnes, I. E., Wyller, T. B. (2022). *Primær progressiv afasi*. Tidsskrift for Den norske legeforening, 17. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0100

Shiggins, C., Soskolne, V., Olenik, D., Pearl, G., Haaland-Johansen, L., Isaksen, J., Jagoe, C., McMenemy, R. & Horton, S. (2018). Towards an asset-based approach to promoting and sustaining well-being for people with aphasia and their families: an international exploratory study, *Aphasiology*, DOI: 10.1080/02687038.2018.1548690

DISPUTAS: HANNE RØE-INDREGÅRD

Foto: Åse Sjøstrand

Hanne Røe-Indregård ved Institutt for Spesialpedagogikk forsvarte sin avhandling *Features of adult-child communication across conversational partners and activities. An observation based study* for graden ph.d den 1. september 2023. Førsteamanuensis Imac Maria Zambrana, Institutt for spesialpedagogikk (ISP), Universitetet i Oslo (UiO), professor Veslemøy Rydland, Institutt for pedagogikk (IPED), UiO, og professor Meredith Rowe, Harvard University har vært veiledere.

Bedømmelseskomiteen besto av førsteamanuensis Lulu Song, City University of New York, førsteamanuensis Perla Gámez, University of Chicago, og professor Thormod Idsøe, (ISP, UiO). Professor Ona Bø Wie (ISP, UiO) ledet disputasen.

Avhandlingen består av en kappe og tre artikler: *Features of communication in Norwegian parent-child play interactions*, *Teacher-child interactions during toy play and book sharing* og *The linguistic complexity of child contextualized and decontextualized talk*. Alle artiklene er publisert.

Dagen før disputasen holdt Hanne Røe-Indregård prøveforelesning, med følgende tema oppgitt av bedømmelseskomiteen: *Caregiver and child language in diverse contexts: Perspectives from fathers and preschool teachers*. Historisk sett har det vært mye fokus på betydningen av mors språk for barnets språkutvikling (ofte referert til som *motherese*), men

de senere årene har det også vært en økende interesse for betydningen av fars språk (ofte referert til som *fatherese*). I forelesningen ga Hanne en oversikt over forskning på 2000-tallet som har sett på sammenhengen mellom fars språk og barns språkferdigheter, og på sammenhengen mellom språkmiljø i barnehagen og barns språk. I disse studiene er samspillet mellom barn og voksenpersoner undersøkt basert på opptak og analyse, hovedsakelig av boklesing eller lekesituasjoner. Her løftet hun blant annet fram at det ikke bare er det språket barnet møter gjennom sosialt samspill som barnet lærer av, men også språk som barnet overhører. Hanne avsluttet med å peke på forskningshull for fremtidig forskning, som behovet for å studere språklig samspill i andre aktiviteter enn boklesing eller lek, samt å vise til behovet for et bredere perspektiv på språklæring. Kanskje er det i fremtiden relevant å rette forskningsinteressen mot alle mennesker barnet møter på sin vei, også andre barn. Kanskje, spurte hun, forsker vi i fremtiden på alles måte å snakke til barn på, med begrepet *interactionese*?

I de tre studiene som inngår i doktorgradsavhandlingen har Hanne, sammen med kollegaer, undersøkt samtalekvaliteter i far-barn- og mor-barn-kommunikasjon i lekesituasjoner med barn som er to år gamle, og undersøkt barnehagelæreres samspill med barn i alderen fem til seks år, i ulike samspillsituasjoner. Transkriberte videoobservasjoner av samspillsituasjonene har blitt kodet for samtalekvaliteter på langs og på tvers av interaksjonelle, lingvistiske og innholdsmessige dimensjoner. I dette inngår responderende kommunikasjon, språklig kompleksitet og variasjon, samt nivåer av abstrakt språk.

Disputasen startet med førsteopponentens gjennomgang av Hannes arbeid, med påfølgende spørsmål. Hun fokuserte hovedsakelig på doktorgradsavhandlingens artikkel 2 og 3, som begge dreier seg om samhandling mellom barn og barnehagelærer. I artikkel 2 er pragmatiske aspekter ved det dyadiske samspillet mellom barnehagelærer og barn undersøkt. Mer konkret ble henholdsvis den voksnes bruk av spørsmål og påstander under lek og boklesing undersøkt. I artikkel 3 er det undersøkt om dekontekstualisert språk er mer språklig komplekst enn kontekstualisert språk, ved å studere dyadisk samspill mellom barnehagelærer og barn i tre ulike aktiviteter (lek, boklesing og samtale om bildekort). Funn som ble trukket fram fra de to

studiene var blant annet at den voksnes bruk av spørsmål i større grad ledet til at barnet snakket enn det bruken av påstander gjorde, og at dekontekstualisert språk var mer språklig komplekst enn kontekstualisert. Her kan det være verdt å merke seg at konteksten utgjorde en forskjell for hvor stor andel av språket som var dekontekstualisert, og for hvor lingvistisk komplekst språket var. For eksempel fant Hanne og kollegaer at både kontekstualisert og dekontekstualisert språk var mer lingvistisk komplekst under boklesing sammenlignet med lek.

Førsteopponenten trakk fram at Hannes forskning gir et viktig bidrag til å forstå hvordan barn lærer seg språk gjennom interaksjon i ulike situasjoner og aktiviteter, samt hvilke trekk i voksnes språk som er av betydning for barns språklæring. Videre løftet hun fram at noe av det som er spesielt interessant med Hannes forskning, er at hun har brukt data fra en ikke-engelsk kontekst, at hun har data på interaksjon mellom både barn og barnehagelærer og mellom barn og far, at hun har fokus på dekontekstualisert og kontekstualisert språk, samt hvordan kontekst har en modererende rolle for språket.

I disputasens andre del gikk andreopponenten gjennom avhandlingens artikkel 1 og kappen, og stilte spørsmål til disse. I artikkel 1 var fokus hvordan mødre og fedre snakker med sine toåringer. Hanne og kollegaer undersøkte foreldrenes bruk av responderende kommunikasjon, abstrakt språk og språklig kompleksitet, og fant lite forskjeller i mødres og fedres samspill. Avhandlingen ble av andreopponenten trukket frem som spesielt interessant, metodisk stringent og gjennomtenkt.

I den meget interessante diskusjonen mellom Hanne og opponentene var de blant annet innom temaer som kulturelle forskjeller mellom norske og nord-amerikanske barnehager, styrker og utfordringer med norsk barnehagetradisjon og hvordan den økende andelen flerspråklige barn kan bidra til å påvirke norske barnehagelæreres praksis. Hanne ble spurt blant annet om sin motivasjon for å studere voksen-barn samspill, og hvorfor hun er så glad i språk. Hun forklarte at hun som barnehagelærer hadde sett behovet for å lære om språk i alle situasjoner i barnehagen, og selv kjent på behovet for å lære mer om språk.

Fra venstre: Lulu Song, Veslemøy Rydland, Hanne Røe-Indregård, Imac Maria Zambrana og Perla Gámez. Foto: Åse Sjøstrand

Begge opponentene berømmet arbeidet som Hanne hadde gjort. Av implikasjoner fra Hannes avhandling løftet førsteopponenten spesielt fram betydningen av å lese for barn, fordi det øker mengden dekontekstualisert språk, som vi vet stimulerer språkutviklingen.

Vi gratulerer så mye med doktorgraden og disputasen!

Referenter Åse Sjøstrand og Jannicke Karlsen

Artiklene i avhandlingen:

Røe-Indregård, H., Rowe, M. L., Rydland, V., & Zambrana, I. M. (2022). Features of communication in Norwegian parent-child play interactions. *First Language*, 42(3), 383-404. <https://doi.org/10.1177/01427237211072661>

Hanne Røe-Indregård, Ellen Irén Brinchmann, Veslemøy Rydland, Meredith L. Rowe, Bente E. Hagtvat & Imac M. Zambrana (2022) Teacher-Child Interactions During Toy Play and Book Sharing, *Early Education and Development*, DOI: 10.1080/10409289.2022.2142028

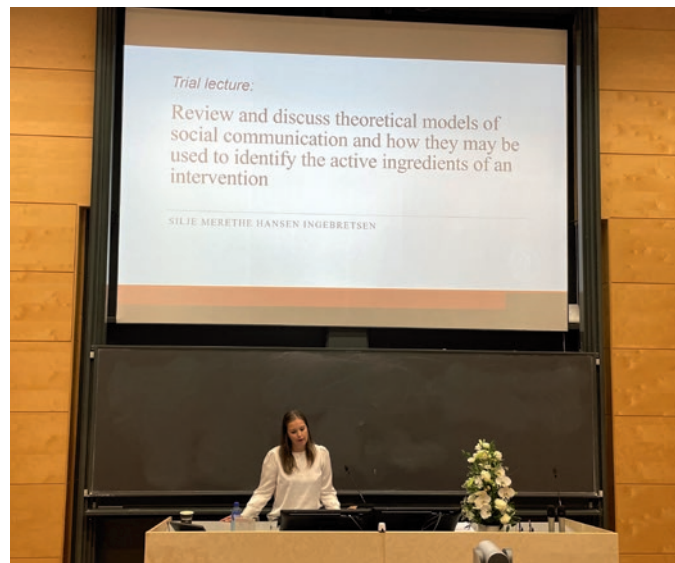
Brinchmann, E. I., Røe-Indregård, H., Karlsen, J., Schauber, S. K., & Hagtvat, B. E. (2023). The linguistic complexity of adult and child contextualized and decontextualized talk. *Child Development*, 94, 1368-1380. <https://doi.org/10.1111/cdev.13932>

DISPUTAS: SILJE MERETHE HANSEN INGEBRETSSEN

Fra venstre: Janne von Koss Torkildsen, Catherine Wiseman-Hakes, Silje Merethe Hansen Ingebretsen, Nicholas Behn og Ona Bø Wie.

Foto: Maribeth C. Rivelsrud

Prøveforelesning. Foto: Maribeth C. Rivelsrud

Onsdag 23. august 2023 forsvarte logoped Silje Merethe Hansen Ingebretsen sin doktorgradsavhandling med tittelen: «Treatment of social communication difficulties following acquired brain injury: Efficacy of Group Interactive Structured Treatment» ved Institutt for spesialpedagogikk, UiO.

Hovedveileder var førsteamanuensis Melanie Kirmess (Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo) og biveileder var professor Jan Stubberud (Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo). Disputas ble gjennomført på Institutt for spesialpedagogikk og ble ledet av instituttleder professor Ona Bø Wie.

Førsteopponent var dr. Catherine Wiseman-Hakes (McMaster University, Ontario, Canada), en internasjonalt anerkjent forsker innen traumatisk hjerneskade, kognitiv kommunikasjon og sosiale kommunikasjonsvansker. Andreopponenten, dr. Nicholas Behn (City, University of London, England), forsker innen kommunikasjonsvansker som følge av hjerneskade, spesielt kompleks behandling og bruk av utfallsmål. Leder av bedømmelseskomiteen var professor Janne von Koss Torkildsen (Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo).

I forkant av disputasen holdt Silje en 45-minutters prøveforelesning over oppgitt tittel: «Review and discuss theoretical models of social communication and how they may be used to identify the active ingredients of an intervention». Silje gjennomførte prøveforelesningen på en velorganisert måte og brukte kasuseksempler som bidro til å forenkle et vanskelig emne for publikum. Komiteen brukte ikke lang tid på å avgjøre at kandidaten besto prøveforelesningen med glans.

I begynnelsen av den andre delen av disputasen, gratulerte dr. Catherine Wiseman-Hakes, kandidaten med en strålende gjennomført prøveforelesning. Hun kommenterte at Silje ga en utmerket introduksjon om omfang og verdi av doktorgradsarbeidet, samt gjorde en strålende jobb med å forklare det komplekse forholdet mellom kognisjon og kommunikasjon.

Bakgrunnen for Siljes avhandling var hennes arbeid som logoped ved Avdeling for kognitiv rehabilitering på Sunnaas sykehus (KRESS), hvor hun erfarte at et stort antall pasienter hadde sosiale kommunikasjonsvansker, samtidig som det var – og er – stor mangel på tilgang til kartleggingsverktøy, evidensbaserte behandlingsmetoder og ikke

minst fagkompetanse for behandling av mennesker med sosiale kommunikasjonsvansker innen rehabilitering. Dette førte til et stort forarbeid med oversettelse av en rehabiliteringsmanual for sosiale kommunikasjonsvansker og flere forskjellige kartleggingsverktøy før hennes forskningsprosjekt kunne realiseres.

Så mange som 30–70 % av mennesker med traumatisk hjerneskade og 50–90 % av mennesker med høyre hemisfære hjerneslag kan få sosiale kommunikasjonsvansker. Sosiale kommunikasjonsvansker blandes ofte med kognitive kommunikasjonsvansker, men Siljes avhandling bidrar til en utmerket tydeliggjøring av forskjellen mellom disse begrepene. Kognitive kommunikasjonsvansker er et mer overordnet begrep som sosial kommunikasjon faller innunder. Kognitive kommunikasjonsvansker skyldes underliggende vansker med kognisjon, f.eks. vansker med oppmerksomhet, hukommelse, problemløsning og selvregulering. Vanskene kan vise seg som vansker med å lytte, forstå, snakke, lese, skrive, samtale og/eller sosial kommunikasjon. Noen eksempler på sosiale kommunikasjonsvansker er vansker med å forstå eller ta andre menneskers perspektiv, å si upassende ting eller å ha vansker med å holde tråden i en samtale. Sosiale kommunikasjonsvansker kan ha stor og negativ psykososial påvirkning på et menneskes liv.

Group Interactive Structured Training (GIST) er et kunnskapsbasert treningsopplegg basert på teorier om holistisk nevrorehabilitering, kognitiv adferdsmodifikasjon og gruppeterapi. Siljes prosjekt var en randomisert kontrollert studie (RCT) der GIST ble gitt til to pasientgrupper med ervervet hjerneskade; én gruppe fikk intensiv GIST over fire uker mens de var innlagt på Sunnaas og det andre gruppen fikk GIST som et poliklinisk tilbud over 12 uker. Siljes forskning viste signifikant bedring over tid i begge gruppene på standardiserte undersøkelser. I tillegg, viste resultatene bedring både ut ifra pasientens og fra samtalepartnerens perspektiv.

Begge opponentene var rause med komplimentene for Siljes avhandling og publikasjoner. De understrekte omfanget, samt betydningen av Siljes forskningsarbeid. Andreopponenten, dr. Nicholas Behn, fortalte at Siljes RCT var svært godt gjennomført og vil bli anerkjent internasjonalt. Han utdypet ved å si at Silje har satt Norge på verdenskartet innen forskning om sosiale kommunikasjonsvansker

etter ervervet hjerneskade. Opponentene hadde mange interessante og relevante spørsmål om Siljes forskning som hun besvarte med detaljerte refleksjoner og utdypende kommentarer.

Disputasen varte i hele fire timer. Dr. Behn avsluttet med å forklare at antallet spørsmål til Silje ikke reflekterte at opponentene var i tvil om kandidatens avhandling, men heller et ønske om å benytte denne unike muligheten til å videreføre diskusjonen rundt potensialet av Siljes forskning. Begge opponentene uttrykte et tydelig ønske om å gjenoppta diskusjonene med Silje i fremtiden. Foreslåtte emner for senere diskusjon var f.eks. dosering eller «mengde» av familieinvolvering, bruk av telehelse med GIST, og eventuelle tilpasninger av behandlingskomponentene i GIST.

Silje er den første logopeden i Norge som har forsket innen sosiale kommunikasjonsvansker, og er faktisk en av få på verdensbasis. Siljes forskning har forsterket det empiriske evidensgrunnlaget for bruk av GIST i kognitiv rehabilitering av voksne med ervervet hjerneskade.

Etter en kort betenkningstid, kunne disputaslederen dele gleden om at komiteen godkjente disputasen og gratulerte kandidaten med doktorgraden. Disputasen og doktorgradstittelen ble feiret med en nydelig middag krydret med hederlige taler.

Storslåtte gratulasjoner til Silje Merethe Hansen Ingebretsen med dokortittelen og mye lykke til med videre forskningsarbeid!

Referent Maribeth C. Rivelsrud

Artiklene i avhandlingen finnes her:

Hansen SM, Stubberud J, Hjertstedt M, et al. Intensive and standard group-based treatment for persons with social communication difficulties after an acquired brain injury: study protocol for a randomised controlled trial *BMJ Open* 2019;9:e029392.full.pdf (bmj.com)

Ingebretsen SMH, Kirmess M, Småstuen MC, Hawley L, Newman J, Stubberud J. Rehabilitation of Social Communication Skills in Patients With Acquired Brain Injury With Intensive and Standard Group Interactive Structured Treatment: A Randomized Controlled Trial. *Arch Phys Med Rehabil*. 2023 Jul;104(7):1016-1025. doi: 10.1016/j.apmr.2023.02.023. Epub 2023 Mar 24. PMID: 36966953
Rehabilitation of Social Communication Skills in Patients With Acquired Brain Injury With Intensive and Standard Group Interactive Structured Treatment: A Randomized Controlled Trial - PubMed (nih.gov)

Ingebretsen SMH, Stubberud J, & Kirmess M, «Family members' and friends' reports after standard and intensive group treatment of social communication difficulties following acquired brain injury» er under review i *Brain Injury*.

SEMINAR FOR CHARLES HULME

Fra venstre: Kari-Anne B. Næss, Monica Melby-Lervåg, Charles Hulme og Arne Lervåg. Foto: Fredrik Solli Wandem

Professor Charles Hulme har vært ansatt ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP), UiO, i nesten 30 år. Den 26. oktober ble dette markert gjennom seminaret *Språk- og leseutvikling, fra årsaker til intervensjon*. Seminaret ble arrangert av Institutt for spesialpedagogikk og SpedAims – Senter for spesialpedagogisk forskning og inkludering.

Hulmes forskningsfokus har hovedsakelig vært rettet mot språk, lesing og hukommelse. Forskningen hans har gitt betydningsfulle bidrag til kunnskapsutviklingen på feltet, noe som kom tydelig fram gjennom dagen. Det var mange tilhørere som hadde funnet veien til seminaret. Det er ikke så rart, for Hulme er et kjent navn for mange som jobber med språk og lesing, deriblant logopeder. For norske logopeder er han ikke bare kjent gjennom forskningen sin eller som redaktør for håndbøker som *The science of reading* (Snowling & Hulme, 2005) og *Developmental disorders of language, learning and cognition* (Hulme & Snowling, 2009); han har også holdt innlegg på konferanser i regi av Norsk logopedlag, hvor han blant annet holdt Anne Lise Rygvolds minneforelesning i 2023.

Seminaret hadde fokus på Hulmes vitenskapelige arbeid og inneholdt presentasjoner fra norske og internasjonale samarbeidspartnere. Det var gjennomgående i innleggene

Charles Hulme. Foto: Hanne Næss Hjetland

fra norske forskere at Hulme hadde spilt en viktig rolle for mange, både faglig og personlig.

Gillian West startet dagen med å snakke om arbeidet hun har gjort sammen med Hulme og andre ved universitetet i York for å utvikle og implementere et språkstimuleringsopplegg for barn med språkvansker i England. Nuffield Early Language Intervention (NELI) er et intervensjonsopplegg der formålet er å forbedre ordforråd, narrative ferdigheter og lytteforståelse, samt å øke barns selvtillit når det gjelder å bruke språk. Programmet er forskningsbasert og brukes i over 10 000 skoler i England. Det er også utviklet en barnehageversjon som er bygget opp rundt felles boklesing og veiledet lek. Programmet har vist seg å ha god effekt, også blant de med svakest språkferdigheter og for barn og elever med engelsk som andrespråk. Man kan lese mer om prosjektet på NELIs hjemmesider.

Janne von Koss Torkildsen presenterte *Kaptein Morf og stjernestøvet*: verdens første morfologi-app. Systematisk bruk av appen har hatt effekt på barns morfologiferdigheter, og barna som har vært med i utprøvingen rapporterer at de liker å jobbe med den. Selv om appen er utviklet for andreklassinger, forteller Torkildsen at lærere bruker den for flere klassetrinn. Torkildsen og kollegaer er også i

gang med å utvikle to flerspillsversjoner, én der to og to barn kan spille sammen og løse morfologi-oppgaver, og én der lærer og elev kan spille sammen. Interesserte kan lese mer om effekten av appen for både enspråklige norske barn og minoritetsspråklige barn i for eksempel Bratli et al. (2022) og Torkildsen et al. (2021).

Monica Melby-Lervåg innledet med å vise til David Humes skeptisisme, og at vi ikke kan vite noe om verden med sikkerhet. En slik holdning beskrev hun at også karakteriserer Charles Hulme, som blant annet utfordret datidens syn på korttidshukommelse, nærmere bestemt Baddeleys modell for arbeidsminne. Sammen med Melby-Lervåg har han bidratt til at flere etablerte «sannheter» har blitt revidert. De har blant annet sett nærmere på Baddeley og Gathercoles modell for leseferdigheter og undersøkt denne empirisk. De fant evidens for at den fonologiske loopen ikke er årsaken til avkodingsvansker, og at den heller ikke ser ut til å være «a language learning device». Dette fikk de også bekreftet da de re-analyserte Gathercole and Baddeleys egne data. I tillegg har de, gjennom meta-analyser, oppsummert forskningen på arbeidsminnetrening, som for noen år tilbake var ganske utbredt. Resultatene var tydelige: denne typen trening har ikke effekt utover på akkurat de oppgavene som det trenes på. Det er altså ingen overføringsverdi til andre ferdigheter, og slik trening er derfor stort sett bortkastet tid.

Sol Lyster presenterte et tilbakeblikk på Hulmes forskningskarriere, deres lange forskningssamarbeid og vennskap. Med bakgrunn i forskningssamarbeidet fremhevet hun blant annet betydningen av språkferdighetene som barn har når de begynner på skolen for videre språk- og leseferdigheter og betydningen av morfologisk bevissthet for senere språk og lesing. Kari-Anne B. Næss presenterte resultater fra studier med barn med Down syndrom og understreket blant annet at det er viktig å ikke trene på munnmotorikk dersom barnets utfordringer er knyttet til språk eller taleflyt. Kristina Moll minnet også om at vansken har konsekvenser for tiltaket, og at vansker med lesing og skriving krever ulike tilnærminger fordi det ofte har ulik årsak (henholdsvis svake ortografiske representasjoner og hurtig benevning). Trude Nergård-Nilsen presenterte et forskningsprosjekt for å bedre leseforståelse fra Universitetet i Tromsø, og Arne Lervåg diskuterte bruken av et kausalt språk i forskning. Maggie Snowling hadde siste programfestede innlegg, der hun snakket om hvor Charles

Maggie Snowling. Foto: Fredrik Solli Wandem

Hulme startet, og hele hans videre karrierevei og dermed belyste mer ukjente sider ved hans akademiske reise. Til sist var det invitert til mingling, kaker og bobler for seminar-deltagerne.

Oppsummert var dette en inspirerende dag med dyktige forskere og foredragsholdere, der både Hulmes bidrag til forskning ved UiO og den gjensidige påvirkningen fra de norske forskerne for Hulmes arbeid også ble fremtredende. For de undertegnede ga dagen både faglig påfyll og bedre innsikt i Hulmes arbeid og samarbeid, i tillegg til en nydelig liten jazzkonsert.

Referat Monica Brochmann og Jannicke Karlsen

Kilder:

- Bratlie, S.S., Brinchmann, E.I., Melby-Lervåg, M., & Torkildsen, JvK. (2022). Morphology – A Gateway to Advanced Language: Meta-Analysis of Morphological Knowledge in Language-Minority Children. *Review of Educational Research*. ISSN 0034-6543. doi: 10.3102/00346543211073186.
- Hulme, C., & Snowling, M. J. (2009). *Developmental Disorders of Language Learning and Cognition*. Chichester, U.K.: Wiley-Blackwell.
- Nuffield Early Language Intervention (NELI). January 2009 – May 2012. Nuffield foundation Nuffield Early Language Intervention (NELI) | Project – Nuffield Foundation.
- Torkildsen, JvK., Bratlie, S.S., Kristensen, J.K., Gustafsson, J-E., Lyster, S.A.H., Snow, C., Hulme, C., Mononen, R.-M., Næss, K.-A. B., López-Pedersen, A., Wie, O.B., & Hagtvet, B. (2021). App-based morphological training produces lasting effects on word knowledge in primary school children: A randomized controlled trial. *Journal of Educational Psychology*. ISSN 0022-0663. s. 1–23. doi: 10.1037/edu0000688.
- Snowling, Margaret J., and Hulme, Charles co-eds (2005). *The Science of Reading: A Handbook*. Malden, MA: Blackwell Pub.

Jon-Øivind Finbråten har vært involvert i NIFS siden 2013 og har siden 2021 vært styreleder. Han ble ferdig utdannet som logoped ved UiO i 2018 og har siden 2019 jobbet som privatpraktiserende logoped

E-post:
finbraaten@gmail.com

INHABILITET SOM LOGOPED OG STYRELEDER I NORSK INTERESSEFORENING FOR STAMMING OG LØPSK TALE?

For noen måneder siden satt jeg på kafé med en annen logoped, og i beste mening spurte vedkommende hvor jeg fikk saker fra. Før jeg rakk å svare, så sa personen at jeg sikkert fikk det gjennom NIFS, altså Norsk interesseforening for stamming og løpsk tale. Da slo det meg at det sikkert er flere som tenker det samme. Jeg er tross alt en stammende logoped som er styreleder i stammeforeningen på fritiden. Dette er noe jeg tar veldig seriøst, og jeg tenker at det er greit med en oppklaring i plenum i disse dager der det avdekkes at politikere og partnere ikke helt holder ord. Jeg har derfor bedt om at dette blir publisert i Norsk tidsskrift for logopedi og NIFS' medlemsblad.

Kontakt og korrespondanse

Hver gang jeg får en telefonsamtale om stamming på privat mobil, spør jeg først hvor de fant nummeret mitt. Dette er av den enkle grunn at jeg da vet om jeg svarer som logoped eller som styreleder/likeperson i NIFS.

Hver gang det kommer spørsmål til NIFS per e-post om tips til logopeder, sender vi dem en lenke til NLLs liste, og om jeg er den som svarte dem, så skriver jeg «Mvh, Styret i NIFS». På den måten kobler de ikke navnet mitt til NLLs liste over logopeder som jobber med stamming.

Når logopeder og samarbeidspartnere som kjenner meg privat sender meg direkte e-post om NIFS, så svarer jeg alltid med post@stamming.no på kopi for å få korrespondansen over dit. Alle styremedlemmer og varamedlemmer i NIFS har til enhver tid innsyn i e-postkontoen vår, med mulighet for å lese og svare på henvendelser.

Jeg har aldri brukt anledningen når medlemmer, foresatte eller andre, forteller at de sliter med å finne logoped til å si at de kan få hjelp av meg. Jeg skal være ærlig og si at det har fristet fordi jeg hører hvor vanskelig de har hatt det, og jeg elsker jobben min, og kunne ha tatt dem imot. Men, det er en etisk grense jeg ikke krysser. Jeg ber dem sjekke med NLLs oversikt.

Selvpromotering

Jeg representerte NIFS på God morgen Norge onsdag 25. oktober. Under samtale med produksjonen spurte de om det stemte at jeg er logoped

og styreleder i NIFS, med tanke på teksten på skjermen. Da sa jeg at jeg ikke vil at det skal stå logoped, fordi jeg der og da representerer NIFS som styreleder. Da jeg ankom spurte Securitas om jeg «var logopeden», da de låste opp døra for gjestene. Jeg skjønnte da at de kanskje ikke hadde holdt lovnaden sin likevel. I siste liten fikk jeg snakket med produksjonen på nytt, og de fjernet ordet «logoped» fra TV-skjermen.

Jeg har ved to anledninger stått på scenen til NIFS og holdt foredrag etter at jeg ble logoped i 2018. Den ene gangen var under koronaårs møtet høsten 2020. Jeg hadde akkurat forlatt valgkomiteen og var fri for verv de neste fem månedene, før den nye valgkomiteen ringte og spurte om jeg ville bli leder. De som var leid inn til å holde en workshop for NIFS på søndagen meldte avbud midt på natta, så det ble etablert et kriseråd som spikret sammen et opplegg for å redde helga. Mitt bidrag var å lage en ordsky om hva det var folk assosierte med å gå til logoped. Det ordet som kom «best» ut var «lesing», noe vi alle var enige om var noe som logopedene der ute burde ta til seg (som kritikk). Resten av økten gikk til erfaringsdeling i grupper, der jeg selv gikk inn i rollen som likeperson.

Under «Familieweekend 2022» holdt jeg et foredrag om stamming og løpsk tale i skolen, der jeg snakket om rettigheter ved eksamen, mobbing og hva foreldre kan gjøre for å støtte barnet sitt. Dette er en av hjertesakene mine, og noe jeg har jobbet med siden 2015 for NIFS, før jeg begynte på logopedistudiet. Da holdt jeg lignende foredrag sammen med tidligere styreleder til lærerstudenter rundt i landet. Jeg ble også spurt av NIFS om å holde et slikt foredrag på Familieweekend da jeg var ute av styret, enten i 2018 eller 2019, men det passet ikke. I 2022 var vi i en situasjon der vi fikk arrangørhjelp utenfra styret til Familieweekend og vi var to stykker i styret som ble med for å lære mer om opplegget. Da stilte jeg meg til disposisjon til å holde et slikt foredrag. Utenom dette har vi etablert en liten komité i styret som jobber med å få til noen digitale webinarer for medlemmer, og da er planen at dette foredraget skal tilbys igjen til foresatte sammen med bidrag fra NIFS' faglige utvalg og andre eksterne. Som selvstendig næringsdrivende vil jeg legge til at dette er noe

jeg kunne ha lagt opp til gjennom jobb og tjent penger på, men dette er noe jeg gjør for NIFS fordi jeg brenner for NIFS.

Ingen av klientene mine kommer fra arrangementene til NIFS. Jeg har aldri brukt anledningen som leder eller likeperson til å rekruttere personer til å komme til meg under arrangement. Noen ganger kommer medlemmer til meg og spør hva jeg jobber med under arrangement, og da sier jeg at jeg er logoped. Det tolker jeg i positiv retning, for da er ikke det noe de forbinder ved meg og jobben jeg gjør for NIFS på fritiden. Da har jeg faktisk klart å holde rollene separat.

Økonomisk gevinst?

Gjennom NIFS er jeg i posisjon til å kunne søke om midler til prosjekter som kan gagne meg selv økonomisk. I 2018, da jeg var ute av styret, sendte jeg og Tommy Olsen inn en søknad gjennom Stiftelsen Dam som inkluderte lønn, ettersom det ville ta mye tid å gjennomføre og gå på bekostning av annen inntekt. Den ble først behandlet av styret før vi fikk lov å søke i Dam-portalen. Vi fikk avslag fra Dam. Vi prøvde så igjen flere ganger, også da jeg kom inn som styreleder. Søknaden ble så behandlet på nytt der informasjon om prosjektet ble sendt over til styret og hvor jeg meldte meg inhabil under møtet, noen andre tok over som møteleder, og saken ble behandlet. Det ble godkjent av styret og søknaden ble sendt, men vi fikk nok en gang avslag fra Dam. Om vi skulle finne på å søke igjen, vil vi nok en gang be om behandling av styret først. Jeg har skrevet mange andre søknader for NIFS, der rollen min ikke har vært logoped. Noen går gjennom, andre ikke. Noen har vært uten honorar, noen med honorar, på lik linje på det som er vanlig for slike prosjektsøknader.

Åpenhet om rollen i NIFS, anbefalinger fra andre og indirekte promotering

Under første møte med nye klienter spør jeg alltid hvor de har hørt om meg eller firmaet jeg er en del av. Det som går igjen er at de fikk meg eller oss anbefalt av noen i kommunen, andre logopeder, legekantor, eller at de fant oss på Google. Aldri kan jeg huske å ha hørt at de leste om meg i Stamposten eller møtte meg på et arrangement. De kan ha søkt meg opp etter at de fikk meg anbefalt og fått med seg at jeg stammer og driver med NIFS, men det er svært sjeldent at det skjer. Jeg nevner alltid at jeg er styreleder under første møte med nye klienter og snakker om rollen min. Jeg forteller at det kan komme til et punkt der jeg anbefaler de å møte andre som stammer enn meg selv, fordi jeg faglig mener at de har godt av det, og at om vi i den forbindelse møtes så er det opp til den personen selv å avgjøre hvordan de forholder seg til meg på privaten. Om de ikke vil, eller vil vente, så er det noe jeg sier at jeg selvfølgelig respekterer og vi lar den ballen ligge død.

Det at andre logopeder tipser om meg, er nok knyttet til at de kjenner til meg som en stammende logoped. At de mener at stamming er et kvalitetstegn som gjør at de vil tipse folk om meg får de ta på egen kappe. Jeg har ikke noe annet ønske enn å gjøre en så god jobb som mulig. Strengt tatt har det å være en stammende logoped vært ufattelig tungt å være

identifisert som til tider, fordi forventningene der ute til meg, og det jeg har forventet av meg selv, er ufattelig store. Hvordan skal man egentlig svare på setningen «det er så fint at noen som deg ble logoped». Å svare «likeså» hadde jo vært litt gøy, men jeg vet ikke om motparten hadde tatt poenget med en gang. Jeg hadde ikke blitt logoped om ikke jeg selv stammet og ble med i NIFS, men jeg har aldri følt at jeg har kunnet gi meg selv lov til å gjøre feil og har vært millimeter fra å gi opp hele prosjektet. Spesielt når man sitter som logoped alene i et rom med bildekort strødd utover gulvet og gråter for seg selv over at man ikke føler seg god nok i jobben. Psykisk helse blant menn er også en ting. I dag har jeg heldigvis klart å komme overens med dette, mye takket være den konstante kontakten med nettopp andre som meg selv gjennom jobb og NIFS.

Om det er noen foreldre som kan ha lest om meg, eller for den saks skyld andre logopeder som har bidratt betydelig mer til NIFS på det faglige planet, er umulig å vite. Selvfølgelig kan det være personer som har gjort noe synlig for NIFS som får «gratis» markedsføring, men de har tross alt gjort noe for foreningen. Som styreleder i NIFS er jeg også faglig engasjert, men i saker hvor jeg er inhabil så melder jeg meg inhabil. Dette inkluderer blant annet bruken av kollegaen min Tommy Olsen (kollega fra 2019). Jeg fortalte styret før han ble spurt om å bidra på arrangement de siste gangene at jeg helst ikke ville det av hensyn til hvordan det kan tolkes og meldte meg inhabil ved eventuell avstemming. Han ble likevel hentet inn. NIFS har et meget begrenset utvalg med dyktige fagpersoner som har stilt seg til disposisjon for foreningen, og de bruker vi. Tommy har siden 2018 vært en del av NIFS' Faglige utvalg sammen med tre andre logopeder. Tommy var også styremedlem i 2015 og var arkitekten bak innholdet i brosjyrene vi utga i 2015/2016. Det er ting som er gjort i denne og flere andre samarbeidssituasjoner som aldri hadde skjedd om ikke frivillige hadde meldt seg og stilt seg til disposisjon for NIFS. Jeg har hørt kritikk av hvordan NIFS har brukt enkeltpersoner og logopeder i andre fora før. Miljøet er ikke så stort i Norge at man ikke fanger det opp. NIFS trenger samarbeidspartnere, og NIFS trenger at logopeder fremsnakker NIFS til brukerne og klientene sine.

Jeg forsøker å være ærlig med styret om alt som kan bli et spørsmål om egen habilitet. Om jeg har gjort noe grovt feil, så håper jeg at årsmøtet tar det opp og gir meg berettiget kritikk.

Trondheim, 26.10.2023

Alltid
tilgjengelig
e-læring og løpende
sertifiseringskurs
i NRDLs

Utredning av barns forståelse og produksjon av språk

The New Reynell Developmental Language Scales, NRDLs. Norsk versjon

Reynells språkutviklingsskalaer gir et godt grunnlag for omfattende kartlegging av barnets språkutvikling. Testen er utviklet for barn i alderen 3–7 år med henblikk på planlegging og evaluering av logopediske tiltak.

Veiledning for vurdering av språk hos barn som er flerspråklige er et verdifullt komplement til testen, og anbefales til alle testbrukere som bruker NRDLs for utredning av flerspråklige barn.

Les mer på www.hogrefe.no

 hogrefe

AUDITIV VERBAL TERAPI PÅ RIKSHOSPITALET

Nasjonal habiliteringspakke med digital oppfølging
Prosjekt:

Talespråklig habiliteringspakke med digital oppfølging
Foreldrerapport fra Hørselshemmedes landsforbund (HLF) viser at foreldre både trenger og ønsker tettere oppfølging og veiledning fra fagpersoner innen hørselsområdet, og at dagens tilbud for barn er varierende (HLF foreldre og barn, 2020).

I august 2023 avsluttet CI-enheten ved Rikshospitalet et prosjekt hvor den overordnede målsettingen var å utvikle og prøve ut en modell for en nasjonal hørselshabiliteringspakke med digital oppfølging. Vi vil gjerne dele informasjon om dette og det nye tilbudet som er igangsatt som følge av prosjektet. Mange logopeder jobber med barn med hørselstap, og vi håper at informasjonen vil være både interessant og nyttig.

Dagens tilbud på Rikshospitalet

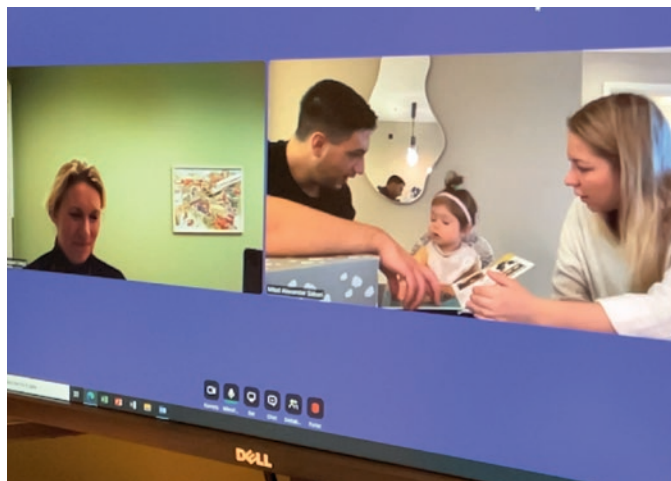
Auditiv verbal terapi (AVT) er en tidlig intervensjon for barn med ulike typer hørselstap og deres familier. På Rikshospitalet omfatter AVT-tilbudet aldersgruppen fra 0–3 år, og tilbyr det første året med cochleaimplantat (CI).

Hovedmålet med timene er å jobbe for å sikre optimalt utbytte av CI-teknologien og å samarbeide med foreldrene slik at hjernens auditive nervebaner, og dermed barnets lytteferdigheter og talespråklige utvikling, er i fokus og styrkes.

I AVT er foreldreveiledningen sentral og minst én forelder er alltid til stede. Barnehagepedagoger eller andre familie-medlemmer kan også delta etter avtale.

En AVT-time har ca. én times varighet; Fysiske AVT-timer foregår i forbindelse med tekniske kontrolltimer på Rikshospitalet ved tre, seks, ni og 12 måneder etter lydpåsetting.

Digitale timer er videomøter som avtales med foresatte, typisk annenhver uke, men tilpasses individuelt. De digitale møtene foregår via sykehusets videokonferanse-system.

Slik kan en digital veiledningstime se ut. Her er audiopedagog Charlotte Caspari i time med en familie.

Det settes opp individuelle målsetninger for hvert barn med fokus på deres lytteutvikling og talespråklige utvikling, og i tråd med deres helhetlige utvikling (hørsel, språk, tale, kognisjon og kommunikasjon).

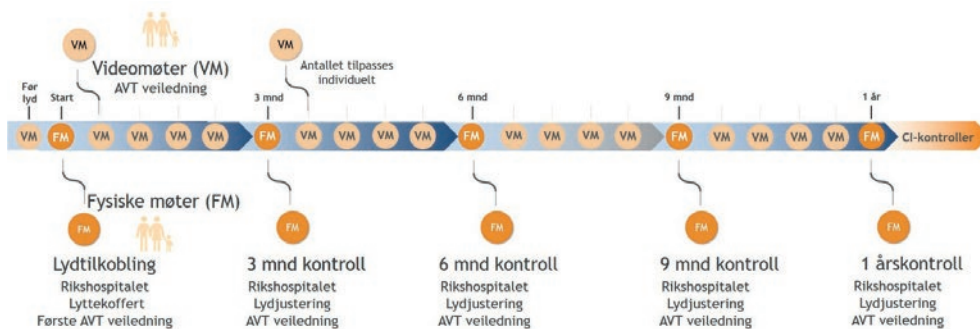
AVT er også for to- eller flerspråklige familier, hvor den ene eller begge foreldre har et annet morsmål enn norsk talespråk, enten det er et talespråk eller tegnspråk. Vi bruker tolk ved behov.

Modellen skal innføres som del av behandlingen etter CI-operasjon for barn mellom seks måneder og tre år, samt etter individuell vurdering for barn på tre til fire år. AVT tar utgangspunkt i lek og hverdagsaktiviteter. Timene legges opp slik at aktivitetene alltid kan overføres til hverdagen. Målet er at alt av lek og rutineaktiviteter som å kle på seg, måltider og så videre kan bli til lystbetonte lytteaktiviteter.

AVT ved Rikshospitalet gjennomføres av audiopedagoger. Audiopedagogene er i AVT-spesialisering eller er sertifisert. AVT på Rikshospitalet erstatter hverken tilbud lokalt ved PPT eller andre instanser eller veiledning fra Statped. Vi samarbeider og deler informasjon med relevante instanser.

Modell

I prosjektet er modellen prøvd ut og videreutviklet, og den er testet ut på 13 barn som har fullført et ettårig forløp.

Mulighet for digitale møter Rikshospitalet, Fagpersoner lokalt, Statped

E-læringsmoduler Fagpersoner lokalt, Statped Foreldre

Geografisk var seks tilhørende Helse Sør-Øst og syv tilhørende de andre helseregionene. Det er i tillegg 18 barn som er inne i et ettårig forløp per 1. august 2023.

Lyttekoffert

Familiene får en oppstartspakke med nyttige leker og informasjon.

Toårig Dam-prosjekt videreføres i klinikk

Fra prosjektslutt er CI-teamet utvidet med to nye audio-pedagogstillinger slik at AVT skal kunne tilbys som etterbehandling etter CI-operasjon.

Prosjektet fikk støtte fra

E-læringsmoduler

Moduler

- 20 min Intro til CI-teamet og prosjektet • Synne Norgren
- 35 min Auditiv utvikling • Synne Norgren
- 25 min Lings lyder og Lett-å-lære-lyder • Asrun Valberg
- 20 min Strategier og teknikker i AVT • Borghild Landsvik
- 20 min Hva er AVT? • Charlotte Caspari
- 24 min Nyttig om CI-bruk i barnehagen • Torquill Sørensen

Youtube-kanal Øreseksjonen OUS

Nettside OUS

Digital versjon av poster

Forfatter CI-teamet på Rikshospitalet

Vi i redaksjonen i Norsk tidsskrift for logopedi vil gjerne synliggjøre noe av det stadig økende mangfold av doktorgradsprosjekter som gjennomføres av logopeder og andre innen tilknyttede fagområder. På denne siden vil vi fortløpende presentere doktorgradsprosjekter. Holder du på med forskning på doktorgradsnivå eller kjenner en logoped som gjør det – ta gjerne kontakt med redaksjonen.

Navn: Line Walquist Sørli

E-post: line.w.sorli@uit.no

Bakgrunn: Allmennlærer ved UiT – Norges arktiske universitet, Master i logopedi ved UiT – Norges arktiske universitet. Arbeidserfaring som adjunkt og spesialpedagog på skole, utviklingsveileder innenfor språk-, lese- og skrivevansker og privatpraktiserende logoped.

Tilknyttet: Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, UiT – Norges arktiske universitet og ReadWell-prosjektet.

Tidsperiode: Januar 2022 – desember 2024

Hovedveileder: Professor Trude Nergård-Nilssen, UiT

Biveileder: Professor Monica Melby-Lervåg, UiO

Tittel: Do speech-sound skills in preschool age predict development of language and later reading? Association, early markers, and predictors

Hovedfokuset i mitt ph.d.-prosjekt er barn med språklydsforstyrrelser og utviklingen av deres språk- og leseferdigheter. En sentral del av barns utvikling i førskolealder og barneskolealder er å utvikle gode språkferdigheter for å kommunisere med andre. Språkferdigheter er imidlertid ikke bare viktig i seg selv, men det er også viktig fordi det henger sammen med senere utvikling av leseferdigheter (Hjetland et al., 2018). Alle barn i Norge har rett og plikt til utdanning (NOU, 2019; Opplæringsloven, 2006, § 2-1). Målet med leseopplæringen er at elevene skal lese flytende og forstå innholdet i det som leses, som igjen er viktig for å oppleve mestring på skolen (Hagen et al., 2014). En del barn strever med språk- og leseferdigheter på skolen. Vi vet at disse barna er i risiko for senere å droppe ut av skolen, oppleve arbeidsledighet og for å få problemer med mental helse. Det er derfor viktig å finne faktorer som forklarer ulikheter, for tidlig å kunne identifisere barn med risiko for å utvikle vansker innenfor språk og lesing. Dette støttes også opp i Stortingsmelding 6 (2020) som blant annet legger vekt på viktigheten av systematisk kartlegging av språkferdigheter hos barn. Dette for å sikre tidlig identifisering av risiko for vansker og tidlig innsats. Dersom det viser seg at språklydsforstyrrelser er en markør for senere språk- og lesevansker, gir dette viktig informasjon fordi språklydsforstyrrelser er relativt enkelt og lite ressurskrevende å oppdage.

Dette ph.d.-prosjektet undersøker derfor nærmere hvordan språklydsferdigheter i barnehagealder predikerer språkutviklingen og senere også leseutviklingen hos barn. Hovedfokuset i ph.d.-prosjektet er å undersøke om svake språklydsferdigheter i barnehagealder kan være en markør for vansker innenfor andre områder av språk og lesing, og hvorvidt bredere språkkartlegging er spesielt viktig for disse barna. Flere studier viser sammenheng mellom språklydsforstyrrelser i barnehagealder og språk- og lesevansker (Pennington & Bishop, 2009; Lewis et al., 2015). Til tross for dette er resultatene fra tidligere studier uklare. Noen studier har funnet at fonologisk bevissthet forklarer hele sammenhengen mellom språklydsferdigheter og senere leseferdigheter (Anthony et al., 2011; Burgoyne et al., 2019). Fonologiske ferdigheter er grunnleggende i både språkutvikling og leseutvikling, og er derfor inkludert i analysene i avhandlingen.

Avhandlingen består av tre artikler. Artikkel 1 er en systematisk litteraturgjennomgang og meta-analyse av eksisterende studier som har sett på sammenhengen mellom språklydsferdigheter og språk- og leseferdigheter. I meta-analysen er det inkludert 46 studier som har sammenlignet utviklingen av språk- og leseferdigheter hos barn med språklydsforstyrrelser i barnehagealder og barn med normal språklydsutvikling. I tillegg er sju populasjonsstudier, som ser på korrelasjon mellom språklyder og andre språklige områder og lesing, inkludert. Målet med meta-analysen er å se resultatene fra flere studier i sammenheng for å si noe om konsistensen i like studier og variasjonen mellom ulike studier (Cooper et al., 2009). Artikkel 2 er fra en longitudinell norsk studie «Child Language and Learning (CLL)» som ble ledet av Professor Bente Eriksen Hagtvet and Professor Solveig-Alma Halaas Lyster. Formålet med artikkel 2 er å se om språklydsferdigheter ved fire år predikerer utviklingen av språk- og leseferdighetene opp til barna er ni år, etter at fonologisk bevissthet er kontrollert for. Artikkel 3 baserer seg på data fra den pågående randomiserte studien ledet av professor Trude Nergård-Nilssen «Improving Reading Comprehension through Transfer from Oral Language and Early Word Reading: A Cluster Randomised Trial», forkortet ReadWell. Artikkel 3 ser på sammenhengen mellom språklydsferdigheter siste år før skolestart og språk- og leseferdigheter på 1. og 2. trinn for barn som står i risiko for å utvikle lesevansker.

Referanser

- Anthony, T.L., Williams, J.M., & Zhang, Z. (2011). What factors place children with speech-sound disorders at risk for reading problems? *American Journal of Speech Language Phonology*, 20, 146-160. [http://dx.doi.org/10.1044/1058-0360\(2011/10-0053\)](http://dx.doi.org/10.1044/1058-0360(2011/10-0053))
- Burgoyne, K., Lervåg, A., Malone, S., & Hulme, C. (2019). Speech difficulties at school entry are a significant risk factor for later reading difficulties. *Early Childhood Research Quarterly*, 49, 40-48. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2019.06.005>
- Cooper, H. M., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (2009). *The Handbook of Research Synthesis and Meta-analysis* (pp. 3-16). The Russel Sage Foundation.
- Hagen, Å., Melby-Lervåg, M., & Lervåg, A. (2014). Barn som strever med språk og leseferdigheter: Hvilke tiltak virker? *Norsk tidsskrift for Logopedi*, 60(4), 6-13
- Hjetland, H.N., Lervåg, A., Lyster, S.A., Hagtvedt, B.E., Hulme, C., & Melby-Lervåg, M. (2018). Pathways to reading comprehension: A longitudinal study from 4 to 9 years of age. *Journal of Educational Psychology*, 111(5). <http://doi.org/10.1037/rdu0000321>
- Lewis, B.A., Freebairn, L., Tag, J., Ciesla, A.A., Iyengar, S.K., Stein, C.M., & Taylor, H. (2015). Adolescent Outcomes of Children with Early Speech Sound Disorders with and without Language Impairment. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 24(2), 150-163. https://doi/10.1044/2014_AJSLP-14-0075
- Meld.St. 6 (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Det kongelige kunnskapsdepartement. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacc48f7e94401ebef-c91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000ddpdfs.pdf>
- NOU 2019: 23. (2019). *Ny opplæringslov*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3a08b44df1e347619e32db-47d13ac0cd/no/pdfs/nou201920190023000ddpdfs.pdf>
- Opplæringsloven. (2006). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova)*. (LOV-1998-07-17-61). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Pennington, B.F. & Bishop, D.V.M. (2009). Relation Among Speech, Language, and Reading Disorders. *Annual Review of Psychology*, 60(1), 283-306. <https://doi: 10.1146/annurev.psych.60.110707.163548>

Line Walquist Sørli

**I begynnelsen
var ordet, står det.
Men for noen er
veien til det
skrevne ord lang.**

Logos er en samling av tester som hjelper deg med å kartlegge lesevaner og diagnostisere dysleksi fra andre trinn til testpersonen er voksen. Du får også hjelp til å skreddersy pedagogiske tiltak.

Logos er nettbasert og kan kjøres på PC, Mac og Chromebook. Ca. 6 000 sertifiserte spesialpedagoger, logopedier, pedagoger og psykologer i Skandinavia benytter Logos. Ved behov gir Logometrica support.

Du finner mer informasjon, tegner abonnement og bestiller nettbasert sertifiseringskurs på logometrica.no.

Logometrica
- ord for alle

Redaksjonen gjør oppmerksom på at vi her kun gjengir informasjon om oppsatte kurs, vi har ikke mulighet til å kvalitetssikre kursene eller arrangørene. Ingen av arrangørene betaler for oppføring i kurskalenderen.

TIDSPUNKT	TEMA	STED	NETTADRESSE
31. januar 2024	Ekstra webinar – DLD ved Dr. Susan Ebbels & Sue Marr	Online	https://alf.dk/kurser/
15. – 16. februar 2024	8. nasjonale konferanse om hjerneslag	Oslo kongress-senter	https://gyroconference.eventsair.com/8-nasjonale-konferanse-om-hjerne-slag/
18. – 19. mars 2024	ALF Konferencen 2024 (Audiologopædisk forening)	Nyborg Strand, Danmark	https://alf.dk/konferencen/
22. – 23. mars 2024	Virtual Live LSVT (Lee Silverman Voice Treatment) LOUD Certification Course (Engelsk)	Webinar	https://www.lsvtglobal.com
23. – 24. mai 2024	Hvordan imøtekomme trans- og ikke-binære personer som ønsker veiledning innen stemme og kommunikasjon?	Bærum	logopednyseter@gmail.com
6. – 8. juni 2024	NLLs sommerkonferanse 2024	Lillestrøm	norsklogopedlag.no

INFORMASJON FRA VALGKOMITEEN

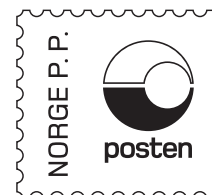
Valgkomiteen minner om at følgende valg skal finne sted på Landsmøtet 2024

- Styret: 4 ledige verv
- Tidsskriftet: 4 ledige verv
- Fagutvalget: 2 ledige verv
- Yrkesetisk råd: 2 ledige verv
- Utvalg for privat praksis: 3 ledige verv

Alle medlemmer har anledning til å komme med forslag til kandidater.

Forslag sendes til valgkomiteens leder Marianna Juujärvi marianna.juujarvi@gmail.com

Komiteens innstilling til styret skal sendes senest tre uker før landsmøtet – senest 17.05.2024

Avsender: NLL v/Eli Irene Sandø Kjus, Roald Amundsens vei 13, 1463 Fjellhamar

INNHOOLD

Redaktøren <i>Frøydis Morken</i>	s. 3
Nytt fra styret <i>Katrine Kvisgaard</i>	s. 4
Spørsmålstyper og responser – en studie av bildebokdialoger mellom barnehagelærer og flerspråklige barn <i>Frida Johanne Holmen, Susanne Haakonsen og Kari-Anne B. Næss</i>	s. 6
Referat: Afasidagene i statped 2023 <i>Vanessa Seidler Krone</i>	s. 19
Referat: Disputas Hanne Røe-Indregård <i>Åse Sjøstrand og Jannicke Karlsen</i>	s. 22
Referat: Disputas Silje Merethe Hansen Ingebretsen <i>Maribeth C. Riveksrud</i>	s. 24
Referat: Seminar for Charles Hulme <i>Monica Brochmann og Jannicke Karlsen</i>	s. 26
Lesernes side: Inhabilitet som logoped og styreleder i Norsk interesseforening for stamming og løpsk tale? <i>Jon-Øivind Finbråten</i>	s. 28
Informasjon: Auditiv verbal terapi på Rikshospitalet <i>CI-teamet på Rikshospitalet</i>	s. 31
Presentasjon ph.d.-prosjekt <i>Line Walquist Sørli</i>	s. 33
Kurs & konferanser	s. 35